

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'
Door: Octave Aubry, (1935)

2e deel: blz. 153 – 272

I : Briars 153 - 180

II : Longwood 181 - 214

III : Sir Hudson Lowe 215 - 272

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in februari/maart 2003

pag.
215

III SIR HUDSON LOWE

Op de avond van 14 april 1816 kwam de Phaeton met de nieuwe gouverneur Sir Hudson Lowe aan boord voor Jamestown aan. De Fransen zagen zijn komst vol ongeduld tegemoet (1). Ze maakten zich van zijn loopbaan en zijn persoonlijkheid de meest gunstige veronderstellingen. Als hogere militair, die met generaalsstaven en met vorsten was omgegaan en meerdere talen sprak, zou hij zich ongetwijfeld tegenover Napoleon eerbiediger gedragen dan Cockburn en niet weigeren hem als soeverein te behandelen. Toen Bingham 's middags meldde dat het schip in zicht was, liet de keizer zich voor hem aankleeden, verlangde zijn wagen en beval zo te rijden, dat hij kon zien hoe het fregat op de rede het anker uitwierp.

De volgende dag berichtte Poppleton aan de keizer dat Sir Hudson Lowe hem op de 16^e om negen uur 's ochtends zou bezoeken.

Dat de gouverneur zelf het tijdstip van zijn audiëntie bepaalde, mishaagde Napoleon. Toen Lowe, door Cockburn en Bingham (de laatste was tot generaal bevorderd) door hun staf begeleid, in storm en regen voor het kleine trapje van Longwood van zijn paard steeg, liet Napoleon hem door Ali zeggen dat hij zich niet goed voelde en nog niet opgestaan was (2). Zeer boos besloot de gouverneur Bertrand in Hutt's Gate op te zoeken om hem te vragen wanneer 'de generaal Buonaparte hem ontvangen wilde.'

Aantekening:

1. Een artikel in de Morning Chronicle, dat Cockburn naar Longwood had gestuurd, hekelde de hardheid, van de maatregelen die tegen Napoleon waren getroffen. Longwood zag daarin de aankondiging van een betere toekomst.
2. Op dat moment gluurde Napoleon door de vensterlatten van zijn slaapkamer.

²¹⁶ De opperhofmaarschalk bepaalde de volgende middag om twee uur voor de audiëntie.

Lowe komt dus met de admiraal en de officieren terug. Bertrand ontvangt ze in de spreekkamer en gaat de opdrachten van de keizer halen en die laat ze wachten. Noverraz, die de opdracht heeft de gasten binnen te leiden, staat bij de deur van de salon. Bertrand opent en beveelt hem de gouverneur binnen te laten

treten. De lakei gehoorzaamt, maar als ook Cockburn naar binnen wil gaan, houdt de Zwitser zich al te precies aan zijn opdracht als hij hem de weg verspert en de deur dicht doet. Cockburn gaat weer zitten en wacht in de spreekkamer in de veronderstelling dat hij tegelijkertijd met Las Cases, Montholon en Gourgaud wordt binnen gelaten.

Bij binnenkomst in de salon buigt Lowe voor de keizer, die bij de schoorsteen staat. Omdat Napoleon zwijgt, grijpt hij het woord: "Ik ben gekomen, meneer, om bij u mijn opwachting te maken."

"Zoals ik hoor spreekt u Frans, meneer, maar u spreekt ook Italiaans. Heeft u niet een Corsicaans regiment gecommandeerd?"

Lowe buigt toestemmend.

"Laten we dan Italiaans spreken."

Hij richt enige woorden tot hem over de Egyptische expeditie van Bercromby, waaraan Lowe deelnam. Dan enige persoonlijke vragen. Of hij getrouwd is. Als de gouverneur bevestigt dat Lady Lowe met hem mee naar Sint-Helena gekomen is, zegt de keizer met een zucht: "Ach, u heeft u vrouw meegenomen, u bent gelukkig."

"Hoeveel dienstjaren heeft u?" vraagt hij verder.

217 "Achtentwintig jaar."

"Dan ben ik een oudere soldaat dan u, ik heb er bijna veertig."

"De wereldgeschiedenis", zegt Lowe lomp, "zal over onze militaire dienst geheel verschillend oordelen."

Napoleon glimlacht en antwoordt niet. Hierna vraagt Lowe toestemming om zijn officieren te mogen voorstellen (1).

Bertrand roept ze binnen. De keizer richt enige hoffelijke woorden tot hen en knikt dan ten teken dat de audiëntie afgelopen is.

De Engelsen verlaten de salon. Cockburn heeft een rood hoofd, omdat hij niet ontvangen is en beklagt zich verontrust bij de gouverneur. Ze lijken enige ogenblikken te twijfelen en gaan dan weg.

Deze belediging van de admiraal was geheel niet gepland. Napoleon wist helemaal niets van zijn aanwezigheid. Betrands plan was door een onbehouden bediende verergerd. Maar de keizer, die in die fase boos op Cockburn is, lijkt verrukt te zijn als men van het voorval melding maakt. Hij wrijft zich in de handen en lacht luid 'met het plezier van een jongen, die zijn klassenleraar te pakken heeft', zegt Las Cases.

"Prima, mijn brave Noverraz", roept hij uit, "eenmaal in je leven heb je met verstand gehandeld!"

Dan herneemt hij zich en zegt dat de admiraal door zijn afwezigheid alleen maar gewonnen heeft, was anders had hij aan de nieuwaangekomene zijn mening gezegd over zijn (Cockburn, RKV) gebrek aan grootmoedigheid.

"Niet voor een miljoen zou ik deze dag hebben willen missen!", roept hij tenslotte uit.

Aantekening:

1. Zijn stafchef Sir Thoma Reade, zijn vleugeladjutant majoor Gorrequer, de inspecteur van de militie luitenant-kolonel Lyster, de geniemajoor Emmet, de luitenants Wortham en Jackson en de dokter Baxer, hoofd van het hospitaal op Sint-Helena.

218 Een tijdje later bezint hij zich in ieder geval: Het gaat hier om een grote belediging, die de admiraal, wanneer je het zuiver bekijkt, niet verdiend heeft. Cockburn heeft zeker zijn fouten, maar men heeft ook bij veel gelegenheden alle

reden gehad tevreden over hem te zijn (1). Napoleon stuurt dus Montholon naar hem toe om het gebeurde te excuseren. De admiraal antwoordt zeer koel. Napoleon heeft van Hudson Lowe geen slechte indruk. Hij zegt tegen O'Meara: "Ik geloof dat de nieuwe gouverneur een man van weinig woorden is, maar hij lijkt heel beleefd te zijn. In ieder geval zullen we hem pas na zijn optreden kunnen beoordelen."

Sir Hudson Lowe was net zo oud als Napoleon (2). Hij was klein, dun en roodharig. Zijn trekken werden door de magerheid van zijn gezicht verscherpt: een groot voorhoofd, uitstekende jukbeenderen, een lange, naar de smalle lippen gebogen neus, een spitse kin. De groene ogen, diepliggend en streng kijkend, waren verborgen onder dikke wenkbrauwen. Zijn huid was met zomersproeten bedekt. Hij verborg zijn aangeboren schuchterheid onder een militaire stijfheid en stond heel rechtop. Zijn manier van lopen en zijn bewegingen waren snel en hard.

Zijn loopbaan had geen glans. Als zoon van een militaire wondarts werd hij met achttien jaar vaandrig en nam tijdens de Revolutie en de keizertijd aan alle in het Middellandse Zee gebied tegen Frankrijk gerichte operaties deel. Hij was leergierig en zeer eergevoelig. Nog in zijn jonge jaren leerde hij in zijn vrije tijd Spaans, Frans en Italiaans.

Aantekening:

1. Dit voorval met Cockburn was betreurenswaardig, want het had tot gevolg dat hij vele Engelse eilandbewoners tegen Longwood opzette. Langzamerhand schreef men deze belediging meer toe aan Napoleons omgeving en hun 'wensdenken' dan aan Napoleon zelf.
2. Geboren op 28 juli 1769.

219 Hij is in Corsica wegens de Engelse bezetting, ligt in Ajaccio in garnizoen, gaat van daaruit naar het eiland Elba en naar Minorca, waar hij een troep Corsicaanse overlopers onder de naam "Corsican Rangers" organiseert en met hen naar Egypte gaat. Later vinden we hem in Portugal, Napels en Sicilië weer terug. Op Capri wordt hij leider van een spionagedienst. In het jaar 1812 wordt hij tot kolonel bevorderd. Na een missie in Scandinavië en Rusland vecht hij in 1813 bij Bautzen. Daar ziet hij voor het eerst Napoleon. Als het Pruisische leger aanvalt, volgt hij Blücher naar Leipzig en volgt de Fransen. Hij brengt het bericht van de abdicatie van Napoleon naar Londen en wordt bij deze gelegenheid tot ridder en generaal-majoor benoemd. Wellington, die hem niet mocht vanwege zijn verleden, stuurde hem voor de slag bij Waterloo naar Genua. Als hij op aanbeveling van Sir Henry Bunbury door Lord Bathurst tot gouverneur van Sint-Helena aangewezen wordt, is hij eerst onaangenaam verrast, want deze benoeming houdt hem misschien veraf van hogere ambten. Maar hij zal de 'lokale rang' van een generaalluitenant en een jaartractement van 12.000 pond (1) ontvangen. Hij, die geen familie en geen vermogen bezit, neemt de positie aan, blijft daarentegen nog zes maanden in Londen, waar hij met Mrs. Jonhson, een weduwe, trouwt en die hem na het huwelijk twee dochters, maar geen geld schenkt, doch betrekkingen met voornaam gezelschap heeft, dat hem tot nu toe ontkende en dat hij alleen van een afstand mocht bewonderen. Hudson Lowe ontbrak het niet aan enige goede eigenschappen. Hij was trouw tegenover zijn vaderland, een flinke ambtenaar, eervol, zonder behoeften, ja bijna ascetisch en had geen gebrek aan natuurlijk goed willen zijn.

Aantekening:

1. 300.000 gouden francs. Daarbij kwam nog het inkomen van generaalluitenant in Bretagne van 2000 pond. Bovendien zouden op Sint-Helena de kosten van zijn woning, verwarming, bediening en proviand door de Staat gedragen worden.

220 Maar zijn denken en voelen waren middelmatig. Wankelmoedig, licht ontvlambaar, volgens zijn karakter steeds tot wantrouwen geneigd, was hij door zijn politieke bezigheden in het Middellandsezee gebied in zo'n mate wantrouwend geworden, dat hij tegen het gezonde mensenverstand inging en zich tot onzinnige woede-uitbarstingen liet verleiden. Hij had een ziekelijk liefde voor paperassen, verzamelde berichten, brieven, notities, ja, zelfs het geringste blaadje papier, waarop een geschreven woord stond. Pijnlijk aan vormen hangend, pedant, ijdel, ongeschikt en daarover weer woedend dat hij zo was, ontbrak het hem als gevolg van zijn geringe opvoeding vaak aan fatsoenlijk gedrag. Hij bezat geen voorkomendheid noch tact. Zijn landslieden hebben hem met een hard woord gekenschetst: hij was geen gentleman. Hudson Lowe dacht en handelde niet als een gentleman, die meer dan aan zijn voordeel of zijn dienst aan zijn eer denkt (1).

Aantekening:

1. Een historicus als Sir Archibald Alison heeft over Hudson Lowe het objectiefste oordeel geveld: "Door zijn benoeming te Sint-Helena werd een ongelukkige keuze gedaan. Met zijn onbuigzaam, weinig tegemoetkomend karakter was hij niet de man, die de keizer zijn lot in zijn gevangenschap had kunnen verlichten." (History of Europe, 1789-1815, XIV 194). Hier ook nog Wellingtons mening, zoals die werd opgetekend door Stanhope: 31 oktober 1835: "In antwoord op mijn vraag zei de hertog, dat volgens hem Napoleons behandeling op Sint-Helena geen reden tot aanstoot had hoeven geven, maar dat men in de persoon van de heer Hudson Lowe een zeer slechte keuze had gedaan. Het ontbrak hem aan opvoeding en verstand." 21 december 1835: Ik uitte tegenover de hertog dat hij Hudson Lowe persoonlijk nauwelijks gekend had." "Toch, ik heb hem gekend, ik heb hem zeer goed gekend. Hij was een domkop." "Ik geloof," zei ik, "dat hij onverdraagzaam en opvliegend was en tengevolge daarvan voor dit ambt ongeschikt was." "Hij was geen slecht mens. Maar hij was geen man van de wereld en zoals al die mensen was hij wantrouwend en jaloers." Stanhope: Conversations with the Duke of Wellington.

221 De hem door Lord Bathurst gegeven instructies (1) waren dezelfde, die al door Cockburn in praktijk waren gebracht. "Generaal Buonaparte zal als een krijgsgevangene behandeld worden. Alle aangenaamheden van het leven zullen hem worden toegestaan, voor zover ze de zekerheid bieden, dat hij niet ontsnapt of met wie ook steeds door tussenkomst van de gouverneur in briefwisseling kan komen." Maar deze instructies werden door mondelinge uitingen van de minister nog aangescherpt. Bathurst benadrukte in het bijzonder de verantwoordelijkheid, die Lowe op zich nam en maakte hem bang met het precedent van Sir Neil Campbell, die door Napoleon op Elba zo bij de neus was genomen. In het streven de uitgaven van Longwood te verminderen wilde hij de keizer zoveel mogelijk losmaken van zijn volgelingen en gaf hij Lowe een letterlijke verklaring, die alle Fransen ondertekenen moesten, anders zouden ze naar Europa terug gestuurd worden. Bathurst zal in de gesprekken, die hij met Lowe voor diens vertrek voerde, zijn verachting voor Napoleon niet verhuld hebben. Hij wilde dat 'de schoft Boney' met zo min mogelijk kosten, zonder dat daarover veel ophef werd gemaakt, zijn dagen op het eiland zou eindigen. Lowe hield niet van Frankrijk noch van de Fransen, maar hij had over Napoleon, die hij op het slagveld gezien had, niet zo'n geringe mening. Bathurst woorden maakten een sterke indruk op hem en brachten hem tegenover zijn gevangene tot zo'n hardheid, die hij uit zichzelf misschien niet getoond had.

Aantekening:

1. De instructies van 18 september 1815. Op 11 april 1816 werd door het parlement een wet aangenomen, die de doodstraf over elke Engelse onderdaan uitsprak "die Napoleon Buonaparte trachtte te bevrijden of het ontsnappen van genoemde naar andere gebieden bewust en actief trachtte te bevorderen."

222 Hij lag voor de macht op de knieën. De woorden van een meerdere waren voor hem wet.

Zonder tijd te verliezen begon hij aan de uitvoering van zijn bevelen. Nog voor hij door Napoleon ontvangen werd, maakte hij ze aan Bertrand bekend. De keizer zei tegen Gourgaud: "Nu, weet u het grote nieuws al? U moet of naar Kaapland (Zuid-Afrika, RKV) of u moet zich verplichten mijn lot voortdurend te delen."

Allen waren diep bezorgd. Gourgaud zei verontwaardigd: "Wil hij ons dan van alle hoop beroven onze families ooit nog weer te zien?" De vrouwen huilden. Mme Bertrand sliep niet meer. Zelfs Napoleon had een slechte nacht. Hij zag hoe zijn volgelingen worstelden met de gedachte zo'n verplichting op zich te nemen. Zelfs zij die hem het dichtst bij stonden. Zou het het Britse kabinet gelukken hem volledig te isoleren? Hudson Lowe had een model van de verklaring gestuurd, waarop de keizer door zijn hofhouding en dienaren 'de generaal Buonaparte' werd genoemd! Las Cases, Montholon en Gourgaud wezen deze formulering af en stuurden heftige protesten op. Bertrand, door zijn vrouw bewerkt, wilde geheel niet ondertekenen en liever afreizen. Twee dagen ging het heen en weer tussen Jamestown en Longwood. Men handelde met Lowe, raadpleegde de admiraal (1). Tenslotte moesten ze op uitdrukkelijk verzoek van de gouverneur zich schikken. Allen gaven hun verklaring af. De opperhofmaarschalk gehoorzaamde pas, toen bedreigd werd hem binnen acht dagen op de Phaeton in te schepen.

Aantekening:

1. Deze zei tegen Montholon: "U riskeert niets als u niet ondertekent, want binnen twee, drie jaar zal Napoleon niet meer op Sint-Helena zijn." (Gourgaud I, 161)

223 De bedienden hadden een door Napoleon gedicteerde verklaring ondertekend. Lowe was tactloos genoeg om hen in Longwood voor zich te laten verschijnen en hen te vragen of zij allen vrijwillig de verplichting waren aangegaan. Allen bevestigden dat.

Eerst leek het erop dat Lowe bij het afwijzen van zijn letterlijke tekst een oogje dicht zou knijpen, maar bij het versturen van de verklaringen naar Barthurst stelde hij aan deze voor, het merendeel van Napoleons officieren weg te sturen. "De manier en de wijze waarop zij bij elke gelegenheid, mondeling of schriftelijk, hun mening over de maatregelen, die het kabinet met betrekking tot de persoon Buonaparte heeft getroffen en goedgekeurd, tot uitdrukking brengen, zou een goed motief voor hun verwijdering bieden." (1).

Het was omstreeks deze tijd dat Longwood de Engelsen, die zich tegenover Napoleon met meer terughoudendheid hadden opgesteld, met bedroefdheid zag vertrekken. Kolonel Wilks en de mooie Laura kwamen voor hun vertrek bij de keizer afscheid nemen. Napoleon zei tegen de jonge dame veel vriendelijke dingen. De dag ervoor had Bertrand met Wilks voorgesproken en de vraag aan hem gericht of hij het op zich wilde nemen zijn regering een verzegeld schrijven van de keizer te overhandigen. De kolonel had met de motivering dat hij niet tegen de bevoegdheden van Sir Hudson Lowe durfde in te gaan, op een hoflijke wijze geweigerd en zijn opvolger van deze ongewone vraag op de hoogte gesteld.

Aantekening:

1. Hij besloot pas op 24 april daartoe. De keizer, die hem kende, had daar nooit aan getwijfeld. Hij zei tegen Montholon: "U kunt er zeker van zijn, dat hij steeds over het weggaan zal praten, maar als het ogenblik gekomen is, zal hem de moed ontbreken mij te verlaten." (L.P. 20, 115)

224 In aanwezigheid van Miss Wilks, Mrs. Youngusband (1), Las Cases en Gourgaud onderhield Napoleon zich in zijn salon meer dan twee uur met de

voormalige gouverneur. Hij sprak over India, zijn strijd met Engeland, over de vrede, die hij steeds gewenst had en die door de partij van Pitt onmogelijk gemaakt was. Alleen Fox had hem begrepen.

“Engeland en Frankrijk”, zei hij, “hebben het lot der wereld in handen, vooral het lot van de Europese beschaving. Hoeveel kwaad hebben we elkaar aangedaan! En hoeveel goeds hadden we elkaar kunnen doen!”

Zelden had hij zo gloedvol en berekend gesproken. Hij beklemtoonde steeds weer zijn achting voor de Britse natie. Een onomstotelijk bewijs daarvoor was het feit dat hij aan boord van de Bellorophon was gegaan. Hij maakte hem zonder bitterheid verwijten dat hij zijn brief aan de prins-regent niet overbrengen wilde: “In Frankrijk zou niemand weigeren zijn heerser een verzegelde brief van een gevangene te overhandigen.”

“Ook in Engeland niet”, sprak Wilks tegen, “als er niet speciale bevelen tegen zijn.”

Ze namen in de beste verstandhouding afscheid van elkaar (2).

De volgende dag ontving Napoleon kapitein Hamilton, commandant van het fregat Havanna, waarop Wilks zich zou inschepen. De Fransen zagen hem als vriend.

Aantekening:

1. Mrs. Youngusband, een rechtstreekse nicht van Cromwell, was de echtgenote van een kapitein van het 53^e Regiment. Ze begeleidde de Wilks bij hun bezoek. Ze was een onrustige, roddelgrage dame.
2. Wilks heeft over zijn onderhoud met Bertrand en met de keizer een bericht nagelaten, dat in de Monthly Review van januari 1901 werd gepubliceerd. Het wijkt zeer af van de verslagen van Montholon en Las Cases; die beiden hadden weer eens ‘op een schandalige manier uitgepakt’.

225 Maar ook hij weigerde een brief naar Londen over te brengen. De keizer, die de kapitein in de tuin ontving, gaf hem de opdracht de prins-regent te zeggen ‘dat hij de vrijheid of de galg wilde.’

Hamilton verontschuldigde zich vele malen. Twee dagen later hoorde men in Longwood ten tijde van het vertrek van de Havannah het saluutschot van een kanon. “Tot ziens, Laura”, zuchtte Gourgaud.

*

Hudson Lowe was door de berichten van Wilk en Hamilton diep getroffen. Wat, Buonaparte probeer achter zijn rug om met Londen te corresponderen? De geschiedenis met de verklaringen had hem over de aard van de Fransen de ogen al geopend. Zijn teleurstelling was groot. In trots bewustzijn van de hoogste in rang op het eiland was hij in Longwood door lieden, die hem volgens zijn opvatting nog niet tot de schouders reikten, uit de hoogte ontvangen. Hij voelde zich in zijn ijdelheid gekwetst. De aanspraak van generaal Buonaparte om als monarch behandeld te worden, kwam hem als onverdraaglijk voor (1). Nu pas werd hij zich bewust van de moeilijkheden, die optraden bij het doorvoeren van een opdracht, die hij tot nu toe alleen van zijn voordelige en waardevolle kant had gezien. Het hoogmoedige gedrag van de gevangene, de onbeschaamdheid, die door de belediging van Cockburn laatst nog was getoond, dat alles gaf Lowe te denken. Hij vermoedde dat Napoleon en de zijnen zich nooit bij hun gevangenschap zouden neerleggen. Deze eenzame man met zijn weinige getrouwen boezemde hem angst in.

Aantekening:

1. Generaal Lowe bezag generaal Buonaparte ongeveer als zijn gelijke met dit verschil, dat hij zelf op legale wijze opgeklimmen was.

226 Lowe, die beschikt over drie infanterie regimenten, vijf compagnieën artillerie, een militie en een eskader, dat onophoudelijk rondom het eiland kruist, is bang. Hij met zijn honderden kanonnen, die overal met hun lopen vanuit de kust staren en met zijn kilometers lange loopgraven (1). Deze angst, hoe absurd ook, beheerst hem van nu af aan ononderbroken, wordt door kleine voorvallen, die zijn verziekte geest sterk opblaast, nog versterkt, maakt hem bij de Fransen gehaat en verandert zijn eigen bestaan in een hel. In het streven zijn voorschriften naar de letter uit te voeren beperkt hij het leven van de bewoner van Longwood meer en meer. De kooplieden van Jamestown mogen de Fransen geen krediet meer geven. Geen enkele mededeling, als is die nog zo onbelangrijk, mag van hen ontvangen of door gegeven worden onder bedreiging van strenge straffen (2). Aan de officieren van het 53^e regiment en hun vrouwen, die bij Mme Bertrand in Hutt's Gate in en uit liepen, wordt bekend gemaakt, dat zulke bezoeken ongewenst zijn. De wacht in de wachtgebouwen moet de namen van diegenen noteren, die zo'n bezoek toch nog wagen en nauwkeurig rekenschap van hen eisen over de gesprekken, die zij daar gevoerd hebben. Het aantal wachtposten in Longwood wordt vermeerderd. Zonder uitdrukkelijke toestemming van de gouverneur wordt niemand daar meer toegelaten, terwijl tot nu toe een door Bertrand ondertekend papier daarvoor voldoende was. Ondanks alle – want hij is een weifelende persoonlijkheid en zijn gedrag wijst steeds op innerlijke strijd, wat hem de klank dubbelzijdigheid oplevert – lijkt hij met de geïnterneerde toch verbonden te willen blijven.

Aantekening:

1. Op 10 juli 1816 telde het garnizoen van Sint-Helena 493 officieren en onderofficieren en 2291 soldaten, dus tezamen 2784 man. Verder waren er meer dan 600 kanonnen. Het eskader bestond uit drie fregatten, twee bewapende schepen en zes brikken. (archieff van Jamestown, 1816).
2. Verordening van 11 mei 1816 (archieff van Jamestown, 1816).

227 Hij bezoekt Las Cases en Montholon, vindt dat ze 'meer in een bivak dan in kamers zijn ondergebracht' en belooft de misstanden op te heffen. Hij heeft vijftienhonderd tot tweeduizend Franse boeken meegebracht, die hij hen zodra ze behoorlijk zijn ingericht, ter beschikking wil stellen. Voorlopig stuurt hij hen de legerberichten van de Grande Armée en de verzamelde gepubliceerde documenten over de Egyptische veldtocht. Las Cases begeeft zich naar Plantation om lady Lowe te bezoeken. Hij vindt dat ze 'mooi en aardig is, maar iets van een toneelspeelster heeft.' Ze is groot, vijfendertig jaar oud, draagt elegante toiletten, decolleteert zich erg diep en verft zich iets te zwaar op. Mooie ogen, bruine haren, een mooi nekje. Door haar vurig temperament maakt ze zich graag vrolijk over haar echtgenoot, die zij na een huwelijk van drie maanden reeds door heeft, gaat zo ver te zeggen dat Reade, zijn stafchef, 'de echte gouverneur' is. Inderdaad staat Hudson Lowe sterk onder de invloed van Reade. Deze heeft op jonge leeftijd – met drieëndertig – als de rang van kolonel-luitenant bereikt en is in de ridderstand verheven geworden. Voor welke verdiensten? Ze zijn niet uitsluitend van het militaire soort. Hij heeft weliswaar aan de veldtochten in Egypte en in Spanje deelgenomen, maar zich voor alles in diplomatieke en politieke functies in de lange strijd van de Engeland tegen Murat bemoeit. Lowe heeft hem in Genua tot zijn stafchef gekozen en heeft zich sindsdien niet meer van hem gescheiden.

Zijn volle, baardloze, altijd lachende gezicht is op de eerste blik niet onaangenaam. De keizer vond hem de eerste dagen sympathiek. Maar hij zou spoedig zijn mening veranderen.

228 Achter Reades suikerzoete vriendelijkheid verbergt zich een onvermoede sterke wil. Hoewel hij in zijn houding tegenover Napoleon de schijn van de eerbied hooghoudt, dringt hij er met alle kracht en bij elke gelegenheid bij de gouverneur op aan strengere maatregelen te nemen. Hij verwijt hem nalatigheid, roept de bevelen van Lord Bathurst in de herinnering, raadt hem aan de Fransen te laten bespioneren, dringt zo aan op wantrouwen, dat hij scoort. (1) Majoor Gorrequer, Lowes vleugeladjutant en secretaris, kan de invloed van Reade niet voldoende tegengaan, hoewel hij, zoals het lijkt, gematigder denkt. De man is scherpzinnig, ironisch en behoedzaam. Hij heeft zwarte, doordringende ogen, een adelaarsneus, een kleine mond. Het karakter van zijn chef kent hij door en door. Zijn arbeidsijver, zijn uitstekend verstand, zijn levendige stijl en zijn kennis van de Fransen maken hem onontbeerlijk. Alle berichten van Lowe aan Bathurst berusten op zijn ontwerpen. Tegelijkertijd streeft hij er niet naar persoonlijk een rol te spelen. Integendeel, hij houdt zich op de achtergrond, volstaat er mee van dag tot dag de ontwikkelingen van de situatie te volgen, die door de schuld van de handelende personen heel spoedig onontwaarbaar zal worden. Op 30 april kwam Hudson Lowe naar Longwood. Napoleon was verkouden. De gouverneur liet zich door Montholon aanmelden, die hem in de slaapkamer van de keizer leidde. Napoleon lag in slaaprok en pantoffels op de sofa.

Aantekening:

1. De Russische commissaris Balmain zal later over hem zeggen: "Reade is de vriend, de geheime raadsheer, de enige vertrouweling van de gouverneur en heeft met niemand als zodanig contact in Longwood. Hij spreekt een beetje Italiaans, is echter noch ontwikkeld, noch aardig, noch geestig, noch onderhoudend. Hij is als een John Bull zoals hij er uit ziet en leeft. Napoleon wil hem niet zien en ook niet spreken, de Engelsen zijn bang voor hem." (Balmain aan Nesselrode, 15 juli 1818).

229 Met zijn sinds twee dagen niet geschoren gezicht zag hij er echt slecht uit. Rondom hem op de grond boeken. Bij het binnenkomen van Lowe verhief hij zich een weinig en wees op een stoel naast zijn sofa. De gouverneur informeerde naar zijn gezondheid en bood hem de hulp van dokter Baxter aan, die met hem mee uit Engeland was gekomen om op het eiland het hospitaal te leiden. "Ik heb geen arts nodig", sprak de keizer tegen. Lowe betreurde de vertraging van de Adamant, die voor Longwood enkele nuttige zaken zou meenemen. Napoleon gaf maar een beetje reactie. Hij scheen zeer bedrukt te zijn. Hij uitte zich heftig tegen de Conventie, waarmee de geallieerde soevereinen hem tot gevangene verklaarden (1). "Wat moet dat betekenen? Zij zijn noch wettelijk noch daadwerkelijk bevoegd daartoe. Er is moed voor nodig een mens te laten doden, maar het is een lafheid hem hier gevangen te zetten en langzaam te laten doodgaan. Het eiland is te klein voor mij, ik, die dagelijks tien, vijftien en twintig Franse mijlen per paard aflegde. Het klimaat is niet het onze, noch onze zon, noch onze jaargetijden. Alles straalt hier dodelijke verveling uit. De woonplek is ongemakkelijk en ongezond, er is gebrek aan water. Dit deel van het eiland is verlaten, niemand heeft het hier uitgehouden." Hudson Lowe zei daar op, dat hij niets zou verzuimen om zijn verblijf behaaglijker te maken.

“Men moet mij een doodskist sturen! Twee kogels in de kop schieten! Wat kan het mij schelen of ik op een zijden of een katoenen sofa lig. Ik ben een soldaat en aan alles gewend. Maar ik ben hier aan land gezet als een galeislaaf.

Aantekening:

1. Op 2 augustus 1815 was al sprake van deze Conventie. De keizer wist van haar bestaan, kende echter haar exacte tekst niet.

230 De aankondigingen verbieden de bewoners met mij te praten!”

De grenzen zijn te beperkt. Als men zich inspande om ze groter te maken, zou hij helemaal niets meer verlangen. Hudson Lowe verzekert dat zijn regering deze grenzen voorgeschreven heeft en hij laat zich gaan door te zeggen:

“Zo gaat het wanneer men vanuit zo ver weg over een persoon, die men niet kent, instructies mededeelt.”

De keizer beklagt zich bij Lowe over het verhoor, dat zijn bedienden moesten ondergaan. De gouverneur schuift de schuld op Bertrand.

“Nu, dat is verleden tijd,” zegt Napoleon. Het onderhoud is formeel verlopen, maar Lowe heeft op geen enkel punt toegegeven. De keizer moet er aan wennen, dat hij bij hem minder zal bereiken dan bij de admiraal (1).

“Wat is dat toch een sinister persoon, die Lowe,” zegt hij tegen Las Cases. “Je durft niet eens meer je kopje koffie op te drinken, als je de gouverneur daarmee een tijdje alleen in de kamer hebt gelaten. Mijn lieve hemel, de man die men mij daar gestuurd heeft, is misschien erger dan een kerkerbewaarder”.

Aantekening:

1. Over deze ontmoeting hebben we van zowel Las Cases (III, 141 – 148) als van Hudson Lowe (L.P. 20, 115) uitvoerige verslagen, die elkaar aanvullen en beoordelen. Gourgaud vermeldt dit slechts kort. Montholon verschuift ze foutief op 9 mei.

*

Tengevolge van de mist werd de verkoudheid van de keizer een bronchitis. Hij hoestte en kuchte zo, dat men het door het gehele huis hoorde. Hij dronk allerlei hoestdrankjes, at zeer weinig, lag half in bed, half op de sofa en ontving slechts O'Meara en Las Cases. Ondanks alle inspanning gelukte het Poppleton niet hem door het venster te zien.

231 Hij berichtte de gouverneur daarvan, die met Reade naar Hutt's Gate kwam en bij Bertrand een echte scène maakte (1). Hij verlangde dat Poppleton in staat gesteld werd zijn plicht te doen. Was generaal Buonaparte werkelijk ziek? Lowe betwijfelde het. De Montholons spraken erover dat hij meerdere keren overgegeven had. Marchand verzekerde dat Napoleon de nacht al schrijvend had doorgebracht. Bertrand berichtte koel dat hij de keizer berichten zou. Kleine voorvallen, die Lowe steeds zorgen gaven. De gouverneur was zich zeker voor een tijdje rustig geweest als Napoleon er mee ingestemd had, dokter Baxter, al was het maar naast O'Meara, te ontvangen. Maar de keizer wilde zich niet geheel en al aan de gouverneur uitleveren.

“Het zou gek zijn”, zei hij steeds weer, “uit handen van zijn vijand een arts te krijgen.”

Aan O'Meara stelde hij de vraag of hij zich zelf zag als een bepaalde gevangenisarts of als zijn privé-arts, de opvolger van Maingault. In het eerste geval zou hij van diensten geen gebruik maken, daar de positie als gevangenisarts de verplichting met zich meebracht de gouverneur te berichten over de gezondheidstoestand, de levenswijze en de gesprekken van de keizer.

Hij kon geen spion naast zich dulden. In het tweede geval echter zou hij op zijn artsdeskundigheid een beroep blijven doen.

De Ier, die er belang bij had zijn positie te behouden, verzekerde de keizer, dat hij zich als zijn persoonlijke arts zag en volledige zwijgzaamheid zou bewaren. Hij verplichtte zich Lowe niets van de opgevangen gesprekken mee te delen, behalve als het ging om een vluchtplan.

Aantekening:

1. Op 4 mei (Gourgaud I, 172)

232 Als Brits onderdaan kon hij zich niet door zijn zwijgen mede schuldig aan zoiets maken. Napoleon was met dit voorbehoud akkoord en bood O'Meara naast zijn officiële inkomen van 365 pond nog een jaarlijks honorarium van 240 pond aan. O'Meara weigerde. Maar hij maakte van dit aanbod gebruik spoedig gebruik om Lowe een toelage af te dwingen (1).

Het schijnbaar eervolle gedrag van O'Meara versterkte Napoleons vertrouwen in hem. In waarheid was de Ierse dokter een minderwaardig subject. Want achter het masker van een dapper man school een drievoudig verrader: hij ging door de gouverneur over de dagelijkse gebeurtenissen van Longwood te berichten, aan Finlaison over de huisbewoners komische, soms genante brieven te schrijven, die deze door zou sturen en tenslotte voor de Fransen alles wat hij opving in Jamestown en Plantation te verzamelen dat geschikt was om hen te krenken en ze zo tegen de gouverneur van Sint-Helena op te zetten.

Door zijn gebrek aan takt verleidde hij Sir Hudson Lowe tot een misstap, die hem in Longwood zeer werd aangerekend. De echtgenote van de gouverneur van India, Lady Loudon en dhr. Moira, legden tijdens hun terugkeer naar Engeland bij Sint-Helena aan. Lowe kwam op de gedachte de 'generaal Buonaparte' op Plantation uit te nodigen om hem met de gravin samen te brengen (2).

Aantekening:

1. Dat gebeurde op 6 augustus 1816 door middel van een aan de gouverneur gericht verzoek. Daarna werd zijn inkomen tot 520 pond verhoogd.
2. De aan Bertrand gerichte brief van Lowe luidde: "Als generaal Buonaparte niets anders te doen heeft, zouden Sir Hudson Lowe en lady Lowe zich gelukkig achten maandag om zes uur bij het diner de eer van zijn bezoek en de ontmoeting met de gravin te ontvangen. Ze vragen graaf Bertrand de goedheid te hebben hem met deze uitnodiging bekend te maken en hen zijn antwoord te willen overhandigen." (L.P. 20, 115).

233 Bertrand en Gourgaud waren ontzet over deze inbreuk tegen de etiquette. Las Cases werd helemaal rood van verontwaardiging. Napoleon brak in lachen uit: "Dat is al te dom. Geen antwoord!" (1). Het was inderdaad zeer dom als Lowe niet met een boze bijbedoeling gehandeld had (2).

*

Op 6 mei liep de Adamant binnen en bracht de lang aangekondigde meubels voor Longwood en bovendien bouwmaterialen, dat voor de inrichting van een nieuw huis voor Napoleon bestemd was. De oude verbouwingen waren vanaf het begin al als ontoereikend beoordeeld. De liberale kranten hadden zich daarover opgewonden en het kabinet Liverpool kleinzieligheid verweten. De minister bracht daar tegen in stelling dat "in september 1815, dus in de tijd dat Napoleon zich nog op zee bevond, plannen tot inrichting van een behaaglijke, ja zelfs luxe woning, voor hem ontworpen waren." (3) Er is zeer veel gesproken over een houten paleis. Daarvan is nooit sprake geweest. Lowe kwam naar Longwood (4) om naar Napoleons wensen te informeren.

Aantekening:

1. Uit hoffelijkheid tegenover de dames was Napoleon zo attent de volgende dag aan Bertrand op te dragen Lady Loudon een bezoek toe te staan. Enige dagen later zei hij tegen een van zijn Engelse bezoekers, vleugeladjutant Lord Moiras: "Alstublieft, verzekert u lady Loudon, dat ik niet verzuimd heb haar mijn opwachting te maken, als ze binnen de grenzen van Longwood was geweest." En hij stuurde haar kinderen bonbons.
2. Hudson Lowe was zich van zijn vergrijp zo onbewust dat hij op 4 augustus aan Bertrand vroeg of Napoleon "ter gelegenheid van de verjaardag van de prins-regent (!) niet naar hem toe wilde komen." (Gourgaud I, 233)
3. L.P. 20, 114
4. Op 16 mei en niet op 17, zoals Forsyth (I, 217) abusievelijk aangeeft. Las Cases, Gourgaud, Montholon en O'Meara stemmen op dit punt met elkaar overeen. Voor deze ontmoeting evenals voor de vorige zijn de meest essentiële bronnen: Las Cases III, 341 en Lowe Papers 20, 115.)

234 Daarin lag ongetwijfeld een tegemoetkomen. Maar niets kon de keizer zo zeer mishagen als de gedachte aan een eeuwig blijven op Sint-Helena. Hij hield het aanwezige decorum omhoog, omdat het hem de illusie gaf dat hij dit verbanningsoord spoedig zou verlaten.

Het was drie uur 's middags. Napoleon kleepte zich haastig aan en ontving de gouverneur in de salon. Hij vroeg hem niet om te gaan zitten. Zijn houding maakte Lowe verlegen, die met zijn hoed in de hand draaiend, verklaarde dat hij tot zijn beschikking stond om een nieuw huis voor hem in te richten of – wat minder tijd zou kosten – om het oude huis met behulp van de uit Engeland aangekomen materialen door uitbreiding van twee of drie salons te vergroten. De keizer hoorde hem zwijgend toe. Plotseling breekt hij in woede uit en hoont hem zonder op de gestelde vraag te antwoorden, met heftige beschuldigingen weg: "Bent u als mijn beul hier naar toe gekomen? Op welke wijze behandelt u mij? Het is een belediging mij voor het eten uit te nodigen en mij generaal Buonaparte te noemen. Ik ben keizer Napoleon!" (1)

Hij is de keizer, dat is waar. En de ellende verleent hem pathetische grootheid. Maar Lowe ziet dat niet. Hij kan ook dat teveel aan ongeluk niet zien. Hij is niet in staat deze uitbarstingen, deze uitingen te verontschuldigen bij een man, die de heerser van Europa was en nu niet meer is dan een banneling. Een edeler hart had dat wel gekund.

"Meneer", zegt hij roodwordend, " ik ben niet gekomen om mij door u te de les te laten lezen."

"U heeft dat verdiend."

"Meneer, ik ben gekomen met u over een aangelegenheid te spreken, die u meer aangaat dan mij. Als u niet bereid bent om met mij daarover te praten, zal ik weer gaan."

Aantekening:

1. L.P. 20, 115

235 "Ik heb u niet willen beledigen. Maar hoe heeft u mij behandeld! Dat is een soldaat onwaardig."

"Ik ben soldaat op de manier van mijn vaderland en om mijn plicht tegenover haar te vervullen .... Als u meent aanleiding tot klagen over mij te hebben, hoeft u uw bezwaren maar op te schrijven, ik zal ze naar Engeland sturen."

"Waarom? Ze zullen daar niet meer gehoor vinden dan hier."

"Ik zal uw schrijven in alle kranten van het continent laten publiceren als u dat verlangt."

"U heeft, zoals men mij verteld heeft, voorgesteld mij in plaats van door kapitein Poppleton door uw officieren op het eiland te laten begeleiden. Ik heb niets tegen de kleur van uw uniform. Alle soldaten, die de vuurdoop hebben ondergaan, zijn

in mijn ogen gelijk. Maar ik kan niet erkennen, dat ik hun gevangene ben. Slechts door de schandelijkste inbreuk op het vertrouwen ben ik in uw handen.”

Hierna stelde hij enige vragen over het nieuwe huis. Zal het op een plaats, die hem bevalt, gebouwd worden of op een door de gouverneur vastgestelde plek? Hudson Lowe antwoordde dat deze aangelegenheid met beider instemming besloten zou worden.

“U had zich hier beter met de opperhofmaarschalk kunnen onderhouden.”

“Ik vind het beter met u daar over te spreken.”

De gesprekston is al wat verzacht. Maar terwijl Napoleon tussen de schoorsteen en de vensters heen en weer schrijdt, raakt hij door de houding van Lowe, die onbeweeglijk stil staat, weer buiten zich zelf. Hij treedt op de gouverneur toe:

236 “Zal ik u de waarheid zeggen? Ik ben voor u op mijn hoede. Ik geloof dat u de opdracht heeft mij te doden!”

Hij keek hem strak aan. Lowe weersprak zonder de ogen neer te slaan: “Toen ik u de laatste keer sprak, meneer, heeft u gezegd dat u zich over het karakter van het Engelse volk heeft vergist. U vergist zich vandaag evenzeer over het karakter van een Engelse soldaat.”

Minuten lang zwijgen. Eindelijk zegt Hudson Lowe: “Meneer ....”. Napoleon draait zijn hoofd weg. “Ik wil u graag een officier van mijn staf voorstellen, de kolonel-luitenant Wynyard (1), die met mij mee gekomen is.”

“Ik wil hem nu niet ontvangen. Er is geen relatie tussen bewaarder en gevangene.”

Lowe buigt en verlaat geheel rood de kamer. Hij gaat naar Bertrand om zich over Napoleons houding te beklagen: “Voor generaal Buonaparte is het niet voldoende een denkbeeldig Frankrijk, een denkbeeldig Spanje een denkbeeldig Polen geschapen te hebben, zoals de abt de Pradt zegt, hij wil nu ook nog een denkbeeldig Sint-Helena scheppen.”

Ondertussen zegt de keizer tegen Las Cases: “Jawel, mij woede-uitbarsting was heftig, mijn beste, ik heb me geërgerd. Ik heb Lowe met mijn onweersgezicht ontvangen. Wij hebben elkaar aangestaard zoals twee stieren, die elkaar op de hoorns spietsen wilden. Mijn opwinding moet zeer groot geweest zijn, want ik heb het in mijn linkerbeen voelen trekken. Dat is bij mij een bedenkelijk teken en het is mij lang niet overkomen.”

Aantekening:

1. Hij was met de Adamant mee gekomen en zou door Lowe met de bouwkundige veranderingen in Longwood belast worden. Later leidde hij de bouw van New House.

237 Daarna ging hij een rustig ritje maken in zijn wagen. Hij vond zijn rust terug. Maar in het bad kwam hij op de scène terug en zei tegen Las Cases: “Mijn beste, ze zullen mij hier ombrengen, dat is zeker.” (1)

De maanden, waarin in Europa de lente begon, brengen op Sint-Helena de herfst. Nevels kringelen over de aarde of schuiven door een windvlaag voortgedreven, als theatercoulissen aan de horizon heen en weer. Het regent steeds harder. De klei van de wegen verandert in modder, waarop men zich alleen met paarden wagen kan.

Het leven van de bannelingen gaat langzaam, rustig en onveranderlijk zijn gang. Werk, samen met de keizer, het komen en gaan op de wegen, eindeloze gesprekken, kleine onenigheden. Men staat langs de deuren of speelt boccia. De meisjes Balcombés komen voor de middagmaaltijd. Betsy trekt achter de rug van

Mme de Montholon gekke gezichten en wordt daarover door haar uitgescholden. Vader Balcomb organiseert in Briars een bal, waarvan Las Cases verrukt en Gourgaud chagerijng terug komt.

De Skeltons nemen afscheid (2). De keizer overhandigt Mrs. Skelton een van zijn sèvre-kopjes als aandenken.

Aantekening:

1. Overigens gaf hij spoedig toe, dat hij zich tegenover Lowe te zeer had laten gaan. Op 31 mei zei hij na het diner tegen Las Cases: "Ik heb hem ongetwijfeld lelijk behandeld, maar het slechte humeur is mij toegestaan. In een andere situatie zou ik me schamen over mijn houding. Als ik nog in de Tuilerieën zou zijn, zou ik me tot een genoegdoening verplicht voelen." (Las Cases III, 430–431).
2. Mrs. Skelton nam heimelijk een brief van Las Cases aan kardinaal Fesch mee. Meteen na haar aankomst in Europa stuurde zij naar Rome bericht over Napoleon; het was het eerste dat zijn familie uit Sint-Helena over hem ontving. De houding van de familie Skelton tegenover de keizer is des te opvallender, omdat de plaatsvervanger van de gouverneur door de aankomst van Napoleon op Sint-Helena zijn ambt verloor en in onzekerheid naar Engeland moest terugkeren.

238 Dokter Warden, de scheepsarts van de Northumberland, bezocht de zieke Emanuel. Napoleon onderhield zich twee uur lang met hem en nodigde hem toen uit voor een rit per wagen, waaraan ook de Bertrands deelnemen. Als de paarden galopperen, probeert de keizer Engels te spreken en plaagt de tijdens de laatste dagen wat zieke Mme Bertrand, die hij wil opmonteren. Hij legt zijn arm om haar hals en zegt tegen Warden: "This is my mistress."

Mme Bertrand wil zich losmaken. De oppermaarschalk moet verschrikkelijk lachen. Napoleon vraagt of hij wat verkeerd gezegd heeft en als men hem dan uitlegt was 'mistress' dan in het Engels betekent, roept hij uit: "Oh, no, no! I say my friend, my love. No, no love, my friend, my friend!" (1)

Aantekening:

1. Napoleon had vanaf januari tot april 1816 opnieuw getracht met Las Cases Engels te leren. Hij maakte weinig vooruitgang. Zijn uitspraak was zo slecht, dat het als een onbekende taal klonk. Ondanks dat maakte Las Cases hem grote complimenten en brak over een kleine brief, die de keizer aan hem richtte – het enige exemplaar van een Engelse correspondentie die wij van Napoleon bezitten – in luide bewondering uit. (Nu volgt de brief letterlijk in het Engels, RKV.) L.P.20, 117. Kort daarop gaf de keizer het geheel op om Engels te leren.

239 Zijn volgelingen zetten hem aan weer te gaan rijden. Maar hij zei dat het hem verveelde steeds op dezelfde plek te moeten rijden, hij dacht dat hij in een rijsschool was en daar werd hij ziek van.

Uiteindelijk overtuigt men hem toch. Hij rijdt met Las Cases en Gourgaud tot in de buurt van Flagstaff. Op de terugtocht komen ze langs het kamp van Deadwood. De soldaten komen uit hun barakken, vormen rijen en groeten op militaire wijze. Napoleon is verrukt, de gouverneur echter niet als hij er over hoort. Op straffe van zweepslagen verbiedt hij de gevangene in de toekomst zo'n eerbewijs te brengen.

Montholon heeft een door Skelton achtergelaten Pers in dienst genomen. Lowe laat, boos geworden omdat zijn tussenkomst niet is gevraagd, de dienaar oppakken en verbiedt hem om naar Longwood terug te keren. Montholon en zijn vrouw zeggen allerlei lelijke dingen over de gouverneur in aanwezigheid van O'Meara en de ler stuurt daarover een giftig bericht naar Plantation (1).

De Bertrands gaan naar Jamestown om Lady Bingham te bezoeken. Op weg daarheen komen ze Lowe tegen die tegen ze uitvaart: "U schijnt uw situatie hier niet te begrijpen. U denkt zeker dat u zich hier nog in de Tuilerieën bevindt en meent dat u net als Napoleon ons bij de neus kunt nemen. Heer de Montholon schrijft mij net dat de door mijn regering gestuurde wijn in Frankrijk door de

laagste klasse gedronken wordt. U denkt zeker dat mijn regering net zo is als de uwe!”

Als Bertrand de keizer over deze opmerking vertelt, laat hij Montholon komen. Wat heeft dat te betekenen? Wat moeten deze domme bezwaren?

Aantekening:

1. L.P. 20, 115 Niet-gepubliceerd.

240 Hij haalt de schouders op. Ach, hoe klein is alles wat hem omgeeft! De voor Montholon, Gourgaud en O'Meara bestemde verbouwingen zijn nu eindelijk klaar. Op het vanuit de vensters van de keizer slechts op honderd twintig meter verwijderde huis, dat de Bertrands bewonen zullen, wordt net het dak gedekt. Omdat de gravin het te klein vindt, laat de gouverneur er nog een vierkante houten veranda aanbouwen, die naar drie kanten ramen heeft en een aangename salon zal zijn.

Er zijn nu nieuwe meubels. In de spreekkamer is een biljarttafel opgesteld. Napoleon, die geen biljart kan spelen, heeft er genoeg aan af en toe in het voorbij gaan de ballen met de hand aan te stoten. Bovenal vindt hij de groene oppervlakte geschikt om zijn kaarten en plannen erop uit te spreiden. Zo wordt de zaal een soort topografische verzameling en blijft tegelijkertijd nog spreekkamer en wachtkamer. In de salon komen nog zes fauteuils en zes stoelen van zwart hout met verguld bronsbeslag en met groene zijden overtrek, een sta-tafeltje met een marmeren plaat, een tapijt, een kroonluchter en gordijnen. In de slaapkamer van de keizer een schrijftafel en een ronde mahoniehouten tafel. In de kamer van Marchand een grote kast voor het ondergoed en de kledingstukken van zijn gebied. Eindelijk krijgt de vanaf het begin door de familie Montholon bewoonde ruimte, die Napoleon tot zijn bibliotheek bestemd heeft, drie boekenplanken met messing stangen en voorgordijnen. De oude meubels, die men nu niet meer nodig heeft, worden onder de volgelingen van de keizer verdeeld.

De uit Engeland aangekomen brik Mosquito brengt brieven. Napoleon ontvangt er een van zijn moeder. Mevrouw Letizia heeft hem aan kardinaal Fesch gedictieerd, zij schrijft: “Ik ben te oud om een reis van tweeduizend Franse mijlen te maken, wellicht zou ik op weg naar je toe sterven, maar wat geeft dat, als ik dan in je buurt sterf.”

241 De keizer lijkt geroerd. Hij leest de brief een tweede keer en verscheurt hem. Dan begint hij het *Journal des Débats* door te bladeren, Lowe heeft hem de complete serie tot en met 5 maart gestuurd. Plotseling houdt hij er mee op en zegt tegen Las Cases: “Een brief van mijn arme moeder. Het gaat haar goed en zij wil naar mij toekomen.” (1)

Naar hem toekomen? Nee. Hij zal nooit toegeven dat een lid van zijn familie – en zeker niet zijn moeder – hem in deze vernedering ziet.

De eerwaarde John Elphinestone, de broer van de bij Waterloo verwonde officier, stuurt hem vanuit Kanton een zeer mooi schaakspel, een buidel met speelstukken waarop de keizerlijke kroon is gedrukt en twee korven, gesneden van elfenbeen. Napoleon verheugt zich over deze geschenken. Maar hij stuurt drie uit Engeland gezonden geweren terug, want men kan immers alleen buiten de grenzen van Longwood jagen, binnen de omheining zijn er alleen maar ratten.

Aantekening:

1. Op 29 mei 1816, (Las Cases III, 418). Het schijnt dat deze brief de eerste is, die Napoleon op Sint-Helena van zijn familie heeft ontvangen.

Op 17 juni wierp het fregat Newcastle het anker voor Jamestown uit. Het had de schout-bij-nacht Sir Pulteney Malcolm, de opvolger van Cockburn en twee commissarissen van de grootmachten, namelijk de namens tsaar Alexander benoemde graaf Balmain en de afgezant van Louis XVIII, de markies de Montchenu, aan boord.

De volgende dag kwam met de Orontes de Oostenrijkse commissaris Baron Stürmer aan.

De aankomst van de commissarissen veroorzaakte in Longwood buitengewoon veel interesse. Napoleon, wiens fantasie meteen op hol slaat, denkt dat de vertegenwoordiger van keizer Frans hem bericht over Marie-Louise en zijn zoon brengt en dat de Russische commissaris met een boodschap van de tsaar, zijn vriend van Tilsit en Ehrfurt belast is en met wie hij hoopt weer in briefwisseling te kunnen treden.

- 242 Alexander is edelmoedig. Zal hij niet als hij hoort over de behandeling, die Napoleon hier ondergaat, alles in beweging stellen om bij de geallieerden het einde van zijn gevangenschap te bewerken? Wat Frankrijks afgezant betreft, een verstokte aristocraat en royalist, die met welk onvriendelijk uiterlijk hij ook gekomen mag zijn, toch altijd nog een Fransman is. Met zo'n afstand tot het vaderland zullen de politieke tegenstellingen aan heftigheid verliezen. Napoleon zal hem wel volgbaar weten te maken. Hij heeft wel sterker tegenstribbelenden betoverd, zelfs zulke, die persoonlijke gronden tot vijandschap tegen hem hadden. Van nu af aan zal hij weer een klein diplomatiek corps om zich heen verzamelen. Het aanzien van Longwood zal daardoor stijgen, zijn waardigheid als keizer zal daardoor versterkt worden. En zijn kleine hofstaat verheugt zich al bij de gedachte aan alle verstrooiingen, die deze groei van gezelschap met zich mee brengen zal. De gravinnen Bertrand en Montholon zullen misschien in baronesse Stürmer een nieuwe vriendin vinden. Men is niet meer uitsluitend aangewezen op de omgang met de Engelsen.

O'Meara werd als berichtgever de stad in gestuurd. Na zijn terugkeer vertelde hij aan de keizer dat hij de Franse commissaris had gesproken.

“Wat voor soort mens is hij?”

“Het is een voormalige emigrant, de markies van Montchenu. Ik bevond mij bij een groep officieren, toen trad hij op mij toe en zei: “Om Gods wil, als hier iemand Frans spreekt, zeg het mij. Ik zal mijn dagen tussen deze rotsen eindigen en spreek geen woord Engels.”

- 243 “Dom geklets”, zei Napoleon lachend. “Wat een onzin deze commissarissen zonder opdracht of verantwoordelijkheid hier naar toe te sturen. Zij hebben niets anders te doen dan te gaan wandelen”..... De Pruisische regering is verstandiger geweest en heeft geld bespaard.” (1)

Ondanks deze opmerking stuurde hij Gourgaud naar de stad om Montchenu te ontmoeten en om zich ervan te verzekeren of hij echt zo'n oude domkop was als men beweerde.

Gourgauds verslag was ontmoedigend. Hij had in Porteous, waar de commissarissen woonden, de markies met zijn vleugeladjudanten ontmoet. De commissaris maakte zich belangrijk, maar de beide andere heren toonden zeer hoffelijke manieren. Napoleon zei tegen Gourgaud dat hij in deze hoffelijkheid

niet te veel vertrouwen moest stellen: “De markies schat u laag in omdat u tot het canaille behoort. U bent niet van adel.”

Waarop Gourgaud geestig tegensprak ‘dat hij een edelman was op de keizerlijke manier en dat dat genoeg voor hem was’.

De markies van Montchenu kon op de manier van het hof buigen en niemendalletjes verkopen. Met negenenvijftig jaar was hij verder niets dan een oude hofman, een overblijfsel van de emigratie. Klein, dik met een koperkleurig, tamelijk glad gevormd gezicht droeg hij op zijn hoofd naar oude mode een gepoederde pruik en een lange staart. Napoleon had hem als luitenant kunnen zien in Valence, toen Montchenu daar als kolonel dienst deed.

Aantekening:

1. Het Pruisische hof had er van af gezien een commissaris te sturen.

- 244 In 1792 emigreerde hij en bleef acht jaar in Westfalen. Na de gebeurtenissen van Brumaire kwam hij naar Frankrijk terug en leefde onopgemerkt in Lyon. Hij pleegde, als hij over de keizer sprak, te zeggen: “Als deze man eens van zijn troon valt, zal ik de koning vragen mij tot zijn kerkerbewaker te maken.” Misschien zou hij wel tot de aanhangers van de keizer zijn overgelopen, als er zich een voordelige mogelijkheid had voorgedaan. Maar waar had het keizerrijk werk voor zo’n domkop als hij? Na de Restauratie begaf hij zich snel naar Parijs en verlangde voor zijn standvastige trouw beloning, een hogere rang en onderscheidingen; maar hij kreeg in eerste instantie niets. Men ziet hem in Wenen bij het Congres. Hij komt met een vordering op foerage, die uit de Zevenjarige Oorlog dateert. Men lacht hem uit. Toch gelukt het hem zich in de omgeving van Talleyrand te kruipen, die dit leeghoofd op de eerste blik doorziet. Toen er een commissaris voor Sint-Helena werd gezocht, herinnerde hij zich hem en veroorloofde hij zich de boosaardige grap hem naar deze post te bevorderen. Montchenu probeerde meteen uit deze gelukstreffer alle denkbare gewin te halen. Het rode ordelint van de Ridder van Louis kreeg hij niet, maar hij kreeg wel een inkomen van 30.000 francs en de rang van brigade-generaal (1). Tenslotte kreeg hij nog een secretaris, de vijfentwintigjarige lijfknecht Jean Claude Gors, die, ter ere van zijn dienstbetrekking onder een zo doorluchtige chef, zich het Van en de titel vleugeladjutant toe eigende.(2)

Aantekening:

1. Met een bezoldiging van 10.000 francs, die nog bij zijn inkomen als commissaris kwamen.
2. Gors had slechts een inkomen van 6000 francs, omdat men in Parijs meende dat Montchenu zijn uitgaven zou bestrijden. Daarin vergiste men zich zeer.

- 245 Graaf Balmain, die met de twee op de Newcastle reisde, had weinig plezier aan hun gezelschap. Hij was een elegante, opgewekte, ontwikkelde en verstandige man, tegelijk geestig en van een gezond mensenverstand voorzien.(1) Hij was zijn loopbaan als officier begonnen, maar was toch vrij spoedig overgegaan naar de diplomatie. In Napels, Wenen en Londen was hij delegatie-secretaris. In 1813 trad hij weer in dienst in het leger en nam aan de veldtocht in Duitsland deel. Bij Waterloo was hij bij Wellington ingedeeld. Tsaar Alexander, die zijn intelligentie hoog schatte, belastte hem met meerdere diplomatieke missies. Hij had niet gevraagd om de post op Sint-Helena, maar hij nam hem aan zonder misnoegen en zonder zich druk te maken om de materiële voorwaarden. (2). De grote afstand schrok hem niet af. Was hij niet door de aard van zijn opdracht vanaf het begin zeker in zekere mate onder de ogen van zijn heerser te leven en dienst geest steeds bezig te houden? En dat was voor hem het belangrijkste.

De Oostenrijkse commissaris, baron Bartholomeus Stürmer, was als secretaris van Schwarzenberg, op het Congres van Chatillon begonnen. (3). Hij werd in Parijs verliefd op een mooi mollig Frans meisje, de dochter van een lagere beambte van het oorlogsmuseum, Boutet genaamd. Als barones en echtgenote van een diplomaat deed ze haar best de lage stand waaruit ze kwam, te vergeten.

Aantekening:

1. Zijn familie stamde uit Schotland en hing met de familie Ramsay van Balmain samen.
2. Toen hij afreisde had hij slechts het geringe inkomen van 1200 pond, dat men zeer spoedig tot 2000 verhogen moest. Hij ontving ook nog 1600 pond om de schulden te betalen, die hij in het begin op Sint-Helena had gemaakt.
3. Hij was 29 jaar oud, zijn vrouw 18. Las Cases had haar als jong meisje gekend. Hij vertelde de keizer: "Een lage beambte van het oorlogsmuseum, voor zover ik weet een helder iemand, kwam bij mij thuis om mijn zoon schrijven en latijn te leren. Hij had een dochter, die hij lerares dacht te laten worden en vroeg ons haar aan te bevelen als wij daartoe in de gelegenheid waren. Mijn vrouw liet haar komen: ze was knap en ze was zeer verleidelijk."

246 Maar ze vergat Frankrijk niet en bewonderde Napoleon heimelijk (1). Haar echtgenoot ontbrak het ondanks zijn verering voor Metternich, niet aan de vaardigheid zelfstandig te denken en zelf een oordeel te vormen. Hij was zachtmoedig, hoffelijk en ontwikkeld, naar buiten toe wat zwaar op de hand, zeer op zijn carrière bedacht, in alles een echte Oostenrijker (2). Nauwelijks waren de commissarissen aangekomen of Hudson Lowe organiseerde in Plantation een diner voor hen. Hij wilde ze goed voor zich innemen, zonder echter hun opdracht te verlichten. De Engelse regering was met deze controle geenszins verheugd (3). En Lowe verwachtte van die kant niets dan onaangenaamheden en complicaties. Hij was net als Bathurst bang dat er mettertijd een goede band tussen de Fransen en de commissarissen zou kunnen ontstaan. Maar omdat het kabinet hun uitzending niet had kunnen verhinderen, wilde hij in ieder geval hun bezigheden zo veel mogelijk beperken, ja, daar waar mogelijk door allerlei trucs hun zelfs verhinderen met Napoleon in contact te komen.

Aantekening:

1. Ze deed net of ze Las Cases en Emmanuel nog nooit had gezien. Maar toen ze op een dag Briars bezocht om het net door de keizer bewoonde paviljoen te bekijken, sprongen haar de tranen in de ogen. Ze sprak vol medelijden over de Koning van Rome.
2. Stürmer ontving het zelfde inkomen als Balmain, namelijk 1200 pond. Een salarisverhoging werd hem nooit gedaan. In Rosemary's Hall, waar hij woonde, gaf hij voor zijn huishouden gemiddeld 4000 pond uit. Hij werd op Sint-Helena bijna geruïneerd.
3. Liverpool schreef op 21 juli 1815 aan Castlereagh: "We hebben weinig behoefte om commissarissen van andere machten te dulden. Zo'n constructie zou voor enige maanden kunnen, maar als personen met zulke karakters zich voortdurend ophouden op een plaats, waar ze niets te doen hebben, worden ze dat gauw moe en binden ze onderling de strijd aan. En zulke discussies zijn uitstekend geschikt de strenge bewaking van de gevangene te verlichten." (Brief van Castlereagh, 3, serie II, 434). En Bathurst drukt Lowe in een vertrouwde brief van 15 april 1816 op het hart 'een al te vriendelijke omgang tussen personen die tot het huishouden van Napoleon behoren en de commissarissen, die door hun volledige nietsdoen gemakkelijk beïnvloedbaar zijn, alles een beetje positiever te zien,' te verhinderen. (L.P. 20, 115)

247 De instructies, die de commissarissen hadden meegebracht en aan de gouverneur mee deelden, stemden niet met elkaar overeen. Montchenu en Stürmer hadden van hun hof de opdracht 'zich met eigen ogen van het bestaan van Napoleon te overtuigen.' En na elke vaststelling zou daarover een protocol worden geschreven en naar Parijs en Wenen gestuurd worden. Balmains opdracht, die hem eigenhandig door de tsaar overhandigd was, was wat omvattender: "Uw rol zal geheel passief zijn, u zult alles bekijken en over alles berichten. In uw verhouding met Bonaparte zult u de terughoudendheid en

matigheid bewaren, die zo'n netelige situatie vraagt en *hem persoonlijk de passende achting bewijzen*. U zult de gelegenheden hem te zien niet vermijden noch bevorderen en u zult u in deze verhouding streng aan de door de gouverneur getroffen maatregelen houden."

De tsaar had de zin *hem persoonlijk de passende achting bewijzen* onderstreept. Toen Napoleon dit hoorde, had hij overtrokken verwachtingen.

Montchenu wilde zich direct op de dag van zijn aankomst naar Longwood laten rijden. "Ik moet nog met de Northumberland mijn hof een protocol sturen, waarmee ik het bestaan van Napoleon bevestig. Dat is voor Frankrijk het allerbelangrijkst."

Hudson Lowe bracht daar tegen in dat men Bonaparte niet naar eigen believen kon bezoeken. De opgewonden markies antwoordde daarop dat men zich daarheen slechts met een compagnie grenadiers zou hoeven te begeven.

- 248 Hudson Lowe bereikte dat hij deze dag van dat gekoesterde idee afstand deed. Maar reeds de volgende dag wendde Montchenu zich hulpvragend naar zijn collega's: "Mijne heren, als men mij dwingen zou met geweld door te gaan, reken ik op uw medewerking."

Stürmer en Balmain protesteerden heftig tegen de bestormer. Door hun weerstand en die van de gouverneur overwonnen, moest hij er wel aan toe geven te wachten. Hij zou lang wachten (1).

*

Op 20 juni kwam Lowe naar Longwood om aan Napoleon de nieuwe admiraal Sir Pulteney Malcolm voor te stellen. Cockburn was de dag ervoor met de Northumberland naar Engeland afgereisd. Hij nam geen afscheid van de keizer, maar volstond ermee Bertrand een bezoek te brengen. (2)

Om de gouverneur een hak te zetten ontving Napoleon admiraal Malcolm met overdreven hartelijkheid. Maar ook tegen Lowe zelf bleef hij hoffelijk. Hij sprak met de admiraal over marinevraagstukken en wekte hem op spoedig met zijn echtgenote terug te komen. Hij wist dat zij een Elphinstone was, een nicht van admiraal Keith, waaraan hij ondanks Plymouth een goede herinnering bewaarde.

Aantekening:

1. Het zenden van commissarissen berustte op de Conventie van de Geallieerden van 2 augustus 1815. De commissarissen hadden deze Conventie gelijktijdig met hun instructies aan de gouverneur overhandigd moeten hebben. Echter noch Montchenu noch Stürmer noch Balmain hadden er aan gedacht een afschrift van dit belangrijke document mee te nemen. Na drie weken zoeken werd uiteindelijk in Stürmers bagage een oud nummer van de *Débats* gevonden, waarin de Conventie was gepubliceerd. Men liet meteen afschriften maken.
2. Na het vertrek van de Northumberland werden de twaalf matrozen, die de keizer als bedienden ter beschikking waren gesteld, vervangen door soldaten van het 53e regiment.

- 249 De admiraal nam verrukt afscheid. Ook Napoleon vond Malcolm geschikt. "Dat is een man met een aangename, open, intelligent en eerlijk voorkomen", zei hij tegen O'Meara, "een echte Engelsman. Bij zijn aanblik ondervind ik inderdaad hetzelfde plezier alsof ik een mooie vrouw voor me heb. Hij zegt vrij en onbekommerd wat hij denkt en is niet bang mij recht aan te kijken." Dat was een zinspeling op Lowe, die uit verlegenheid de blik afwendde. Vijf dagen later verscheen de admiraal met zijn vrouw in Longwood. Ze woonden in Plantation en kwamen te paard tot aan Hutt's Gate, waar de keizer zijn calèche heen had gestuurd. Lady Malcolm en Mme Bertrand namen erin plaats, terwijl de heren naast de wagen reden. Zoals gewoonlijk zetten de koetsiers de

paarden aan tot galop. Lady Malcolm was bang, Mme Bertrand kalmeerde haar. Zij wenste zeer de nieuwaangekomene, die door haar familie in de gehele Engelse aristocratie relaties had, voor zich te winnen. Ze sprak met haar over haar eenzaamheid, over haar zorgen.

In Longwood werden ze in de salon gebracht. Napoleon bood lady Malcolm de plaats naast zich op de canapé aan en nodigde de anderen uit een stoel te nemen. Er ontspoon zich een levendig en algemeen gesprek. Napoleon sprak over lord Keith en informeerde wat er in Europa aan nieuws was. De admiraal vertelde dat men de legers ging verkleinen en inkomstenbelasting ging heffen. Op de vraag van Napoleon gaf lady Malcolm ten antwoord, dat Sint-Helena haar zeer goed beviel, het herinnerde haar aan Schotland, haar vaderland. Toen begon de keizer te spreken over Ossian, de dichter van zijn jeugd: "Ik heb hem in de mode gebracht. Men heeft mij zelfs verweten dat mijn hoofd vol Ossiaanse wolken zou hangen!"

250 Napoleon had de admiraal met zijn soldateske charme veroverd en lady Malcolm, die hij tijdens dit bezoek hoog leerde schatten, was hem om een geheel andere reden aangenaam. Ze was klein, een beetje krom en uitgesproken lelijk (1), daarbij sterk opgeverfd, smakeloos, maar kleurvol gekleed, zodat ze op een oude papagaai leek. Maar ze was tegelijkertijd een levendig, onderhoudend, geestig zeer menselijk mens met een voornaam en liefdevol hart, dat in de loop van de gesprekken steeds weer tevoorschijn kwam. Naar Napoleon bleef zij maar kijken, ze vond hem verwonderlijk slordig in zijn afgedragen rok, waarop alleen de ster van het Legioen van eer schitterde. Boven alles maakte zijn guitig uiterlijk indruk op haar. Was hij het niet geweest, die bij Waterloo haar broer had gered? Haar hart was vol dankbaarheid en eerbied tegenover hem vervuld. De Malcolms werden van nu af als gunstelingen op Longwood behandeld. Napoleon voert vertrouwde gesprekken met de admiraal (2), wandelt met de lady in de tuin, maakt zich hartelijk druk om haar en vraagt haar van alles. Het Engelse echtpaar gedraagt zich volledig loyaal tegenover de gouverneur, omdat het niets tegen zijn autoriteit onderneemt, maar wel proberen ze beide de gevangenschap van de keizer wat minder drukkend te maken, Lowes hart zachter te stemmen, de eilandbewoners de geestesgesteldheid van de banneling begrijpelijk te maken. Zo worden ze de beste, de plezierigste vrienden, die Napoleon in deze jaren van lijden onder de vreemdelingen zal aantreffen.

Aantekening:

1. Stürmer aan Mettrench, 10 januari 1817. 'Een echte stronk, een aapje, zoals men ze in China op de waaiers schildert', zei Mme de Montholon over haar.
2. Als hij niet was aangekleed, ontving hij in zijn slaapkamer. Op 4 juli had hij met de admiraal een lang gesprek (dagboek van lady Malcolm, 25; Gourgaud I, 214). Ze spraken over Trafalgar, over Napoleons plannen Engeland binnen te vallen, over de slag bij Waterloo. Het was Malcolm geweest, die voor Wellington de Engelse troepen op zijn vloot uit Amerika had overgebracht. De admiraal hield, overigens evenals Wellington, de slag reeds als verloren en snelde naar Brussel om het weer inschepen van de troepen voor te bereiden. Ondertussen besliste Blüchers leger, dat links van de Britten door stootte, de slag.

*

251 Na het eerste bezoek van de Malcolms heeft de keizer aan Lowe laten vragen 'of de commissarissen boodschappers van en bericht van hun soevereinen zijn en waaruit het bijzondere doel van hun missie bestaat.' De gouverneur antwoordde dat zijn geen enkel bericht meebrachten. Tegelijkertijd probeerde hij van

Bertrand te weten te komen op welk tijdstip en op welke wijze de ontvangst van de commissarissen Napoleon zou schikken.

De keizer daalde uit de wolken neder. Europa stuurde hem geen afgezanten, maar bewakers! Geen bericht van Marie-Louise en haar zoon! Geen enkel woord van Alexander! De vorsten wilden in hem slechts een gevangene zien. Zou hij zich onderwerpen als hij de commissarissen officieel ontving? Zou hij zover gaan zich door hen 'Generaal Buonaparte' te laten noemen? Sinds elf maanden voerde hij strijd om zijn titel, die, al werkte die ook niet meer voor hem zelf, als erfenis voor zijn zoon achter blijven zou! Liet hij de commissarissen echter niet toe, dan verscheurde hij elke band met Europa en was hij vanaf nu aan de genade en de ongenade van de Engelsen overgegeven. Drie weken weifelde hij. Ook onder zijn volgelingen waren de meningen verdeeld. De Montholons, Gourgaud en Mme Bertrand wilden zich de plezierige ontmoetingen, de geur van Europese lucht, die zij van de omgang met de commissarissen verwachtten, niet laten ontgaan.

- 252 Bertrand en Las Cases daarentegen stemden ervoor de gewoonte van het protest tegen de gevangennamen zonder compromis te handhaven. Toen Malcolm in opdracht van Lowe probeerde te peilen (1), gaf Napoleon tegenover hem zijn twijfel aan: hij wilde de commissarissen graag ontvangen als ze als privé-personen naar hem toe kwamen, maar het stond hem tegen hen in hun officiële functies te ontvangen.
- “Waarover kan ik met een Oostenrijkse commissaris praten, die komt zonder mij een bericht van mijn schoonvader over te brengen, die bevestigt dat mijn zoon – zijn kleinkind! - leeft? Zonder een woord van de man, die mij gesmeekt heeft zijn dochter te trouwen en die ik zijn staat twee keer heb terug gegeven! En wat moet ik met de Russische commissaris praten, wiens keizer aan mijn voeten lag en mij zijn beste vriend noemde? Ik heb brieven, die dat bewijzen, ik zal ze een dezer dagen laten zien. De Franse commissaris geeft me nog de minste problemen, Louis heeft niets aan mij te danken.

*

Intussen duurde voor de drie afgezanten in huize Porteous (2), wier enige afleiding bestond uit een paar gesprekken met de Engelse officieren en uit een paar wandelingen in de enige straat van Jamestown, de tijd verschrikkelijk lang. Montchenu stuurde aan zijn vrienden in Frankrijk een rondschrift, waarin hij over de onwerkelijkheid van het eiland jammerde. “Haar aanblik is afschuwelijk, niets dan bergen zonder begroeiing, die vijf – tot vijftienhonderd meter hoog zijn....Er is een enkele kleine stad met ongeveer zestig huisjes, geen enkel dorp, af en toe een paar hutten van stro, die men met de naam landhuis vereert, misschien zijn er tien bewoonbaar, lange in de rotsen uitgehakte landwegen, die steeds langs angstig diepe afgronden leiden, maar geen bruikbare wandelwegen.

Aantekening:

1. L.P.20, 115.
2. Rosemary's Hall, een leuke plek dichtbij Plantation, werd door Stürmer heringericht. Ook Balmain zou daar gaan wonen.

- 253 Dit, mijn beste, is de verblijfplaats van jullie vriend..... Er is aan alles gebrek en alles is verschrikkelijk duur.” (1)

Stürmer is met zijn klachten aan Metternich wat matiger: “Ik heb de talloze moeilijkheden leren kennen, die men hier elke dag en bij de geringste inspanning tegen komt. De geografische ligging van het eiland, die de verbinding met de buitenwereld vertraagt en moeilijker maakt, de isolatie, waarin Bonaparte en alles wat bij hem behoort, zich bevindt, het moeilijke karakter van de man (Lowe), waarvan hier alles afhangt, dat zijn ook allemaal evenveel, vaak onoverwinnelijke hindernissen, waartegen wij allen moeten vechten..... De schoonheid van het klimaat, het enige wat voor ons dit vat onaangenaamheden een beetje zou kunnen vergoeden, verdient niet half zoveel complimenten als men er aan spendeert.....”

En Balmain: “Sint-Helena is de somberste, de ontoegankelijkste, de ongrijpbaarste, de ongezelligste, de armoedigste en de duurste plek van de wereld en bovenal voor het gebruik dat men er nu van maakt, het meest geschikt.”

Omdat de commissarissen nu eenmaal – voor hoe lang wisten ze niet – op deze rots waren gestationeerd, wilden ze tenminste hun opdracht vervullen. Ze vroegen de gouverneur in een schriftelijk verzoek ‘ hen zo spoedig als mogelijk de gelegenheid te geven Napoleon Buonaparte te zien.’ (2)

Lowe bracht dit bericht over aan Bertrand, overigens zonder aan te dringen.

Aantekening:

1. Montchenu aan M. de Dinens, postdirecteur te Angoulême, 25 juli 1816.
2. 12 juli 1816. (L.P. 20, 115).

254 Hij voegde bij zijn brief een afschrift van de Conventie van 2 augustus, waarvan hij dacht dat dit de weigering van Napoleon om de commissarissen officieel te ontvangen zou versterken.

Wat echter hun ontvangst als ‘privé-personen’ betrof, zo pochte hij, dat het hem zou gelukken de inwilliging tot zo’n onofficieel bezoek te dwarsbomen. Op deze wijze zou hij als enige tegenover zijn gevangene staan en alleen volgens de maatstaven van zijn argwaan over diens bewaking beslissen te hebben, zonder aan de controle van nieuwsgierige of zelfs tegen hem gezinde buitenlanders uitgeleverd te zijn, die door hun bemoeienissen de mogelijkheid van een beroep op de gerechtigheid of op de achteraf blijkende grootmoedigheid van Europa een beroep zouden doen.

Een maand verging zonder dat de gouverneur een antwoord ontving. Pas op 23 augustus na de laatste ontmoeting van Napoleon met Lowe stuurde Montholon hem een algemeen protest, waarin de keizer weigerde het officiële karakter van de afgezanten te erkennen.

*

Deze tijd betekende voor Napoleon een soort adempauze. De aankomst van de zes boekenkisten, die de Newcastle had meegebracht, bereidde hem veel genoeg (1).

Aantekening:

1. Op 22 juni 1816, (Gourgaud I, 208). Nog zeven kisten kwamen op 24 en 25 juni aan. Het waren de boeken, waar Bertrand vanuit Madeira aan Londen om gevraagd had. Het Engelse kabinet zou de kosten, 36.000 francs, terug krijgen, maar het bedrag werd nooit betaald, omdat de oppermaarschalk ondanks herhaald verzoek de rekening nooit ontving. Deze boeken vormden tezamen met de 588 banden met ingedrukt wapen, die men (met uitzondering van ongeveer 30 uit Malmaison meegenomen) uit de bibliotheek van Trianon had meegenomen, het fundament van de bibliotheek van Sint-Helena. Latere zendingen volgden nog door Lord Bathurst en vooral door Lord en Lady Holland. Aan het eind van de gevangenschap telde de bibliotheek van Napoleon 3370

banden. Ali had er veel werk aan de boekenplanken op orde te houden. De keizer was een fanatiek lezer. De Bertrands hielden van romans, Las Cases en Gourgaud hielden van historische en militaire werken. Het echtpaar Montholon leende boeken en gaf ze niet terug. "Ik breng Ali tot vertwijfeling", schreef Montholon op 11 augustus 1819 aan zijn vrouw. "Hij beweert dat ik meer dan honderd boeken heb en dat ik niets terug geef. Dat is waar, maar ik luister niet naar hem." Op deze wijze bereidde hij de arme boekenbewaarder veel moeilijke uren, wanneer, als Napoleon, die zijn boeken goed kende, er een verlangde. En als die er dan niet was, maakte hij Ali grote verwijten. (vgl. Albéric Cahuet, *Après la mort de l'Empereur*, 201).

255 Hij was er zo op gebrand de inhoud te zien, dat hij fanatiek aan de gang ging. Gedurende de komende weken was hij bezig de banden op zijn boekenplanken te ordenen; daar deze niet voldoende waren, moesten er nog dennenplanken als boekenplanken opgesteld worden, die groen werden geverfd. Op een withouten tafel, waarop uitgevouwen de grote kaart van Italië van baron Albe lag, begon Ali de catalogus te maken.

In de kisten had de keizer de volledig verzameling van de *Moniteur* gevonden, die voor de vervaardiging van zijn 'Memoires' onontbeerlijk was. Gedurende de laatste tijd had hij wegens gebrek aan archieven weinig verder kunnen werken. Nu greep hij ijverig naar dit materiaal en kon zich er niet meer los van maken. Het huis werd nauwelijks meer verlaten, het weer was afschuwelijk. Aan tafel sprak men nog uitsluitend over wat men had gelezen. En hij bracht de gehele nacht door met het bladeren in de dikke banden en met Marchand te dicteren. Tegen Las Cases zei hij 'dat dat hem had geamuseerd als een roman'. Nog een andere vriend zou Napoleon maken. Met de Oostenrijkse commissaris was op Sint-Helena meegekomen Philipp Welle, een jonge botanieker, afkomstig uit de tuinen van Schönbrunn. Voor zijn afreis had zijn chef Boos hem een niet gesloten pakje meegegeven, waarin zich een blonde lok haar en een briefje bevond, dat mevrouw Marchand (moeder van Louis Marchand, RKV), de min van de Koning van Rome, aan haar zoon had geschreven:

256 "Ingesloten zul je enige haren van mij vinden. Laat je portret schilderen als dat mogelijk is en stuur dat op. Je moeder Marchand." Een onschuldige list, die de arme vrouw bedenkt om de banneling ver weg een aandenken aan zijn zoon, die hij verloren heeft, te sturen. Marchand kan zich niet vergissen: dit zijdezachte, fijne haar is niet van zijn moeder, maar van de kleine koning.

Toen Marchand door een zekere Prince (1) vernam, dat Welle een boodschap voor hem had, begaf hij zich naar Jamestown. Een soldaat begeleidde hem en wachtte voor het huis Porteous op hem. Welle overhandigde hem het pakje en gaf hem ook nog mondeling bericht over zijn moeder en ook over de keizerszoon, het mooie, aanvallige, van gezondheid stralende kind, dat hij in het park van Schönbrunn regelmatig gezien had. (2)

Marchand vliegt naar Longwood terug. De keizer neemt de lok van zijn zoon en streelt ze zachtjes. Een Franse dienaar heeft meer medelijden met hem gehad dan zijn schoonvader en dan zijn vrouw. Hij legt de lok in zijn toiletkastje naast de haarstreng van Josephine, die Hortense hem geschonken heeft.

Napoleon toonde in een door Montholon aan Lowe gericht antwoordschrijven zijn verzoenende stemming (3).

Aantekening:

1. Richard Prince werd kort daarop vanwege deze enige reden door de gouverneur van het eiland uitgewezen.
2. Welle gaf Marchand bovendien een brief en een zijden zakdoek voor Gourgaud. Mme Gourgaud had het hem in Parijs voor haar zoon toevertrouwd.

3. Op 8 juli 1816. Lowe had eerst aan Bertrand geschreven. Die gaf geen antwoord. Daarop schreef hij op 6 juli aan Montholon (L.P. 20, 116).

257 De gouverneur had nog eenmaal dringend gevraagd of de keizer in Longwood een aanbouw wenste of liever een geheel nieuw huis had. “Deze brief”, zei Napoleon bij het dicteren, “is geschreven met de bedoeling aardig te zijn. Hij staat in contrast met de schandalige opmerkingen, die men dag na dag voor ons verzint. Dit stemt niet overeen met het gesprek dat ik met Sir Lowe voerde (1) en waarover deze brief spreekt. Aan dit gesprek is mij een pijnlijke herinnering overgebleven.....Dit eiland is heel slecht voor mijn gezondheid, het is de vochtigste plek ter aarde..... Men is er op gespist dit verblijf voor mij nog ongezonder en nog afschuwelijker te maken....” Montholon betreunde verder dat de keizer niet in Plantation House was ondergebracht. Zelfs als men in Longwood meerdere vleugels aanbouwde, zou dat slechts de vergroting van een barak betekenen. Hij verlangde alleen maar dringende reparaties. Door de dakbedekking van ‘geteerd papier’ kwam bij Las Cases en Gourgaud de regen naar binnen. De gouverneur beval onmiddellijk de noodzakelijke arbeid te beginnen. Maar hij bedierf spoedig door herhaalde domigheden de verbeterde betrekkingen. Hij had wegens een onbenulligheid een persoonlijke twist met Bertrand gekregen. Mme Bertrand, die van Gourgaud had gehoord, dat Montchenu in Parijs haar zieke moeder had ontmoet, vroeg hem hen Hutt’s Gate te laten bezoeken en haar meer te berichten (2).

Aantekening:

1. Op 16 mei 1816.
2. Overigens had Montchenu brieven van Mme Dillon aan haar dochter, brieven van Mme de Las Cases aan haar echtgenoot en ook brieven voor de Montholons meegebracht. Ze waren meteen na zijn aankomst aan de geadresseerden door de bemiddeling van de gouverneur overhandigd. (Gourgaud I, 208, Montholon I, 313).

258 Haar brief werd aan Porteous toevertrouwd, die hem aan de gouverneur gaf. Lowe stuurde het schrijven met een scherp verwijt aan Bertrand terug, waarin hij hem er aan herinnerde, dat alle aan Longwood gerichte of van daar komende mededelingen niet-gesloten door de handen van de gouverneur dienden te gaan. Bertrand liet zich dat niet zeggen en antwoordde nog grover (1). Longwood zou zich niet onderwerpen aan zijn briefcontrole. De keizer wilde geopende brieven niet eens meer ontvangen. Als er zulke voor hem binnen kwamen ‘stond het Hudson Lowe vrij ze te verbranden.’ De gouverneur bleef bij zijn besluit. Als Napoleons volgelingen zich niet schikken wilden, konden ze het eiland immers verlaten. De bruggen tussen hem en de opperhofmaarschalk zijn afgebroken. Nog een ander voorval zou Napoleon irriteren. Hij hoort namelijk dat het werk van J.C.Hobhouse ‘Brieven van een Engelsman, die ten tijde van Napoleons heerschappij in Parijs verbleef’, waarvan de schrijver twee aan de keizer prachtige exemplaren, die met goud opgedrukt een opdracht ‘Imperatori Napoleoni’ (2), heeft opgestuurd, door de gouverneur in beslag zijn genomen. Lowe denkt er niet aan dat ‘Imperatori’ net zo goed veldheer als keizer kan betekenen.

Aantekening:

1. Bertrand aan Lowe op 2 juli 1816. Hij had overigens de keizer geraadpleegd, die tegen Gourgaud zei: “Ik heb hem een goed antwoord gedictieerd.”
2. Hobhouse, een vriend van Byron, was in het Lagerhuis lid van de liberale oppositie. De Latijnse opdracht kan ongeveer als volgt worden vertaald: “Aan Keizer Napoleon, die het noodlot met gelijkmoedigheid verdraagt, draagt de Engelse schrijver J.C.Hobhouse deze werken op, waarin hij de onlangs in het ongelukkige Frankrijk voorgevallen gebeurtenissen schildert, toen een uit het exil

teruggekomen held probeerde zijn land weer de vrijheid te geven.” Om de gerechtigheid eer aan te doen moeten we hier aan toe voegen dat Hobhouse in een aan Sir Hudson Lowe gericht schrijven de gouverneur de vrijheid gaf dit werk, als hij het ‘niet correct’ vond het aan Napoleon te overhandigen, het in zijn eigen bibliotheek te doen blijven. Lowe besloot om het te behouden.

259 Dit uit Engeland aangereikte geschenk komt hem als verraad voor: hij zal het niet overgeven. Napoleon zegt woedend tegen O’Meara: “De galeibewaker heeft mij het boek niet gegund, omdat hij meende, dat de gedachte, dat niet alle mensen zijn zoals hij en dat er enige van zijn landslieden zijn die mij vereren, mij vreugde zou kunnen verschaffen. Ik had niet gedacht dat een mens zo gemeen, zo min kan zijn.”

Toen Hudson Lowe op 16 juli 1816 (1) verscheen om met Napoleon over de bouwkundige veranderingen in Longwood te overleggen, merkte hij aan de houding van de keizer direct dat dit onderhoud zwaar zou zijn (2). Gedurende de eerste tien minuten zweeg de keizer hardnekkig. Lowe probeerde een gesprek op gang te brengen. Plotseling onderbrak de keizer hem: “In uw brieven maakt u mij complimenten en tegelijkertijd steekt u ons van achter naalden in de rug. Het is niet mogelijk om met u te onderhandelen. U bent generaal-luitenant, u hoeft uw plicht toch niet als een schildwacht uit te voeren. Denk aan uw eer, die door de manier waarop u ons behandelt, u alleen maar schade toe brengt.”

Lowe verdedigde zich. Hij zei dat Napoleons gevolg er alleen maar plezier in had de verhoudingen te verslechteren, ‘ze spuiten in alles hun gif.’

Aantekening:

1. De aantekeningen van Lowe noemen als datum van dit overleg 17 juli. Maar Gourgaud, O’Meara, Las Cases en Montholon geven uitdrukkelijk de 16^e aan.
2. Napoleon leed deze dag aan kiespijn. (O’Meara I, 74). Tijdens de middagmaaltijd, die hij onder het tentdak in de tuin gebruikte met Las Cases, Montholon, Gourgaud en de arts, uitte hij zich heftig over Lowe, die, om het directe contact met de schoenmaker van Jamestown te verhinderen, de gerepareerde schoenen van Las Cases persoonlijk wilde bezorgen. Gourgaud jammerde tegen Las Cases en de keizer voer uit tegen Gourgaud en Montholon. Ze waren in deze onweersstemming toen Lowe om twee uur ’s middags in Longwood verscheen. (Gourgaud I, 219).

260 Hij was niet naar Sint-Helena gekomen om roem te vergaren. Hij had niet naar deze betrekking gesolliciteerd, maar hij zou zijn plicht vervullen.

Toen hij op de bouwaangelegenheden terug kwam, haalde de keizer de schouders op. “Een nieuw huis? Waarom? U zult zes jaren nodig hebben om het te bouwen. Over twee jaar zal er in Engeland een nieuw kabinet zijn of in Frankrijk een nieuwe regering aan het roer komen en dan zal ik hier niet meer zijn.”

Dit onderhoud vond staande plaats en duurde een volle twee uur. Lowe zei tenslotte dat hij Londen zou berichten, boog en ging. (1)

Zoals hij beloofd had – want deze man is wel koppig maar geen woordbreker – zond hij aan Bathurst een uitvoerig bericht. Napoleon had in gesprekken met O’Meara vaker geuit dat als men voor hem een nieuw gebouw wilde inrichten, hij de voorkeur zou geven aan Briars of de omgeving van Rosemary Hall. Briars lag volgens de mening van Lowe te dicht bij de stad, daarom beval hij de minister aan Rosemary als toekomstige woning van Napoleon te kiezen.

Kort daarna (2) ontving de keizer Malcolm, die hem de nummers van de Journal des Débats tot de 13e mei meebracht.

Aantekening:

1. Lowe aan Bathurst, 27 juli 1816. Gourgaud I, 220. Las Cases V, 27. O’Meara I, 76. In een brief aan Sir H. Bunbury van 29 juli schrijft Lowe: “Hij heeft me uitgescholden, was echter veel minder grof dan de eerste keer. Hij zei steeds weer hetzelfde. Omdat ik, terwijl hij een of twee pauzes nam, onwillekeurig iets achteruit was geweken, schoof hij zichzelf, toen hij mij opnieuw aanviel, in zekere zin tussen mij en de deur, alsof hij wilde voorkomen dat ik er vandoor ging.”

2. Op 25 juli 1816. Een dag eerder had hij in de tuin van Longwood een prachtige nieuwe tent laten opzetten. Die moest de oude van Cockburn vervangen, die door de inwerking van regen en storm geheel verscheurd was.

261 De kranten waren met de Griffon tegelijkertijd met de brieven van Mme Mère, Pauline en Lucien aangekomen. Nadat Napoleon met hem over de gebeurtenissen in Frankrijk – het niet bijeenkomen van de Kamers, de opstand in Grenoble, het door een militaire commissie uitgesproken doodvonnis over Generaal Bertrand – had gesproken, uitte hij zich over de gouverneur: “Hij lijkt niet op echte Engelsman, maar op een Pruisische soldaat. Hij is sluw, weet zich schriftelijk goed uit te drukken, stuurt bepaalde berichten aan zijn regering .... Maar zijn gehele optreden mishaagt mij zodanig, dat als hij zou komen en mij zou zeggen dat er een fregat klaar ligt in de haven om mij naar Frankrijk te brengen, ik zelfs aan dit bericht, omdat het uit zijn mond komt, geen vreugde zou kunnen beleven.”

Malcolm oordeelt over de gouverneur dat hij een beperkte horizon heeft, maar hij verdedigt zijn landsman ook. Uiteindelijk houdt hij hem voor welmenend, ook als hij de manier waarop vergeet. Napoleon geeft dat toe. Maar de manier waarop is voor hem doorslaggevend.

Hij kan bij Lowe de houding niet verdragen, waarmee deze hem als zijns gelijke behandelt, terwijl hij hem juist die eerbied moet tonen, die de keizer verdient wegens zijn langere dienstdiensttijd.

“Wij kunnen niet met elkaar opschieten”, zegt hij, “noem het kinderachtig, maar het is zo.”

Waarom laat men hem niet zonder de begeleiding van Poppleton over het gehele eiland rijden? Het is waanzin bang te zijn over een vluchtpoging: “Alleen een vogel zou hier vandaan kunnen vluchten. Waarom plaatst men posten op de heuvelkammen? De bewaking aan de kust is voldoende. Lowe is geen generaal, hij heeft zijn hele leven alleen maar Corsicaanse overlopers gecommandeerd.....

262 Liever zou ik in een toren opgesloten zijn dan op dit vreselijke eiland. Hier zal ik binnen drie jaar sterven.”(1)

De admiraal komt weer naar Longwood als men een ijsmachine uit Leslie probeert, die de prins-regent heeft gestuurd. Het gebrekkige apparaat geeft slechte resultaten. De keizer breekt een thermometer. “Dat hoort bij mij,” roept hij lachend. En hij trekt Malcolm naar het bosje om met hem over marine-aangelegenheden te praten.

Op 15 augustus heeft Gourgaud voor de keizer een viooltjesbosje gemaakt “van de koning van Rome”. Napoleon betreedt onverwacht om acht uur ’s ochtend zijn kamer. Gourgaud biedt zo goed hij kan zijn kleine verjaardaggeschenk aan.

“Pah”, zegt de keizer, “ de koning van Rome denkt net zo weinig aan mij als aan u.”

Ze halen Las Cases af en gaan de tuin in. Het echtpaar Montholon en Bertrand verschijnen met hun kinderen en feliciteren hem met zijn verjaardag. Allen, groot en klein, ontbijten in de tent. De dag verglijdt in de ‘familiekring’. ’s Avonds hebben de bedienden een feestelijke maaltijd en daarna wordt er gedanst.

*

Lord Bathurst had in zijn dépêche Lowe ingeprent de uitgaven in Longwood zo te beperken, dat zij jaarlijks de 8000 pond niet zou overstijgen. De gouverneur

probeerde tijd te winnen. Hij vond misschien ook wel dat de uitgaven in Longwood te hoog waren (ze beliepen tot 17.000 pond), maar bij zo'n grote beperking zou een onweersreactie van Napoleon te bevrezen zijn.

Aantekening:

1. Dagboek van Lady Malcolm, blz. 35 ff. De keizer hield Malcolm tot in de nacht bezig. Een keer stelde hij hem de vraag 'of hij geloofde dat hij altijd op Sint-Helena moest blijven.' "Ja", antwoordde de admiraal en sprak hem toe zo goed als mogelijk met de situatie om te gaan.

263 Omdat de minister in elke brief opnieuw aandrong, moest Lowe tot handelen beslissen. Hij sprak eerst met Montholon, die – in ieder geval mondeling- besparende maatregelen in het vooruitzicht stelde. Napoleon, die hij daarvan op de hoogte bracht, zei ' dat hij voldoende geld had om zijn totale behoeften te bestrijden, maar daarover wilde hij naar Europa alleen in verzegelde brieven schrijven.' Verzegelde brieven! Lowe schrok. Dat zou voor Napoleon een manier kunnen zijn om met Europa in verbinding te komen en wie weet op deze wijze zijn vlucht voor bereiden!

Intussen glijden de dagen voorbij en de grote uitgaven houden niet op. De gouverneur besluit er een einde aan te maken. Op 16 augustus gaat hij naar Longwood en verlangt de keizer te spreken, die hem naar Bertrand verwijst (1). Deze verstopt zich. Lowe komt de volgende dag weer, overhandigt aan de opperhofmaarschalk een rekeningenoverzicht en drukt de wens uit dat Napoleon maatregelen neemt om geld uit Europa te verkrijgen; Bertrand spreekt tamelijk vijandig tegen. Lowe verstijft: "Graaf Montholon heeft mij verzekerd dat generaal Bonaparte zich met mij over deze vragen zonder moeilijkheden zou verstaan." Bertrand is getroffen, omdat Montholon wordt opgevoerd, waarmee hij nauwelijks spreekt en geeft Lowe het rekeningenoverzicht terug: "Voortreffelijk, geeft u dit blad maar aan Montholon. Wat mijn persoon betreft, heer gouverneur, ik wens met u zowel schriftelijk als mondeling zo weinig mogelijk te maken te hebben."

(2)

Aantekening:

1. Hij was al op de 14^e gekomen. Gourgaud schreef op deze dag: "De gouverneur komt naar Montholon en deelt hem mee dat zijn krediet op is. Hij wordt door zijne majesteit niet ontvangen. Ook niet door Bertrand."
2. Opgetekend door majoor Gorrequer. (L.P.20, 115)

264 Lowe verlaat de kamer met de volgende woorden: "Ik kan u verzekeren, meneer, dat ik dezelfde wens heb."

Hij gaat naar Napoleon om zich te beklagen. Napoleon ontvangt hem niet. Hierop schrijft Lowe aan Montholon dat hij zich gedwongen zag de uitgaven van Longwood tot 8000 pond per jaar terug te dringen, als de keizer niet besloot om de bedragen daarboven uit eigen zak te betalen. En op de volgende dag komt hij, hoewel het een zondag is, al weer naar Longwood met de bedoeling een beslissend onderhoud met Napoleon te hebben. Met dit doel heeft hij de admiraal verzocht hem te begeleiden en hem bij te staan.

Twee dagen lang hebben storm en regen gewoed, de keizer benut een korte verbetering van het weer om met Las Cases en Mme de Montholon voor het huis heen en weer te lopen. Zodra hij Hudson Lowe ziet, draait hij zich om en loopt naar het bosje. Maar omdat Montholon hem meedeelt dat de gouverneur hem ondanks alles wil spreken, komt hij weer terug. Hij begroet de admiraal zo als altijd, zegt echter geen woord tegen Lowe. Napoleon schrijdt tussen de beide Engelsen over het middenpad van de tuin; Mme de Montholon, Las Cases en Gorrequer blijven achter. Zodra de gelegenheid zich voordoet, wendt Lowe zich

tot de keizer en zegt: “Het spijt me dat ik u lastig moet vallen, maar door het gedrag van generaal Bertrand tegenover mij ben ik genoodzaakt met u persoonlijk over de uitgaven van uw huishouding te spreken.”

- 265 Napoleon schrijdt, de handen op de rug, over de lavakiezels teentjes en antwoordt niet. Uiteindelijk wendt hij zich niet tot Lowe, maar tot de admiraal en zegt: (1) “Graaf Bertrand is een man, die legers heeft aangevoerd en *hij* behandelt hem als een korporaal..... *Hij* gaat met ons om als Corsicaanse deserteurs. *Hij* heeft verdiend wat de opperhofmaarschalk tegen hem heeft gezegd.... De regeringen vergeven ambten aan twee soorten mensen: aan hen, die zij achten en aan hen, die zij verachten: *hij* behoort tot de laatste soort. De betrekking die men *hem* heeft gegeven, is die van beul.”
- Het gezicht van de gouverneur krijgt rode vlekken, hij spreekt tegen: “Ik ben onderdaan van een vrij land en verafschuw een regime van geweld. Men wil mij hier door lafheid besmeuren, omdat men geen andere wapens tegen mij heeft. Ik kan niet anders handelen, ik moet mijn instructies uitvoeren.”
- “Zo”, zegt de keizer, “als men u dus op zou dragen mij te vermoorden, dan zou u gehoorzamen?”
- “Nee, meneer, de Engelsen moorden niet.”
- ”U heeft dezelfde instructies als Sir George Cockburn- dat heeft hij mij zelf gezegd – maar u legt ze honderd keer strenger uit. Met u is niet om te gaan. Alle dingen en alle mensen zijn voor u verdacht. U weet niet hoe u zich tegenover mannen van eer moet gedragen. U bent een kleingeestig iemand. Behandel ons toch tenminste als krijgsgevangene en niet als tuchthuisboeven uit Botany Bay!”

Aantekening:

1. Het onderhoud wordt door Las Cases (V, 346 – 350), O’Meara (I, 90 ff), Gourgaud (I, 237) en Montholon (I, 356) beschreven en tenslotte ook door de beide gesprekspartners van de keizer; door Lowe in een direct daarna gemaakt bericht, door de admiraal in het dagboek van Lady Malcolm (55 ff).

- 266 Buiten zichzelf benadrukt Napoleon zijn woorden en hij begeleidt ze met abrupte handgebaren. Alles wat hij tegen hem op zijn hart heeft, gooit hij er uit. Lowe heeft Bertrand het recht ontnomen doorlaatbewijzen voor Longwood uit te mogen schrijven .....
- Malcolm onderbreekt hem: “Dat was niet Lowe, maar Cockburn.”
- “Nee, meneer. *Hij* heeft u dat gezegd, maar dat is gelogen.... Ik kan geen papiertje schrijven zonder dat *hij* het leest, geen vrouw ontvangen zonder dat *hij* dat toestaat. Ik mag de officieren van het 53^e regiment niet bij mij ontvangen ..... *Hij* is volkomen gevoelloos. Als de soldaten van het 53^e aan mij voorbij gaan, kijken ze mij vol medelijden aan en huilen..... *Hij* heeft een boek, dat een parlamentslid mij gestuurd heeft, achter gehouden en zich daarop ook nog beroemd!”
- “Wat, ik zou daar trots op zijn geweest?”
- “Jawel, meneer, u heeft daarmee gepronkt voor de gouverneur van het Ile de France (1). Hij heeft het me zelf verteld.”
- Weer probeert de admiraal te bemiddelen: “Sir Hudson Lowe heeft dit werk gehouden, omdat er een opdracht ‘Aan de keizer’ in stond. Hij mocht het u niet overhandigen.”
- “Hij heeft mij toch ook brieven overhandigd, die het opschrift ‘Aan de keizer’ droegen.”

“Ja”, zegt Lowe, “maar die waren door de handen van de staatssecretaris gegaan en kwamen van uw verwanten of van uw voormalige onderdanen, niet van Engelsen.”

Aantekening:

1. Overste Keating, gouverneur van het Ile de France, dat door het afstaan aan Engeland het eiland Mauritius werd, was door Napoleon op 27 juli ontvangen. In de 'Illustration' van 25 augustus 1934 heeft de heer René Moulin een zeer merkwaardige brief van de hertog van Orléans, de latere Louis-Philippe, gepubliceerd, waarin de prins-regent over dit onderhoud tussen Napoleon en overste Keating heeft bericht.

267 “Hij heeft de indiscretie begaan de inhoud van de brieven , die door hem waren gelezen, in de openbaarheid te brengen. Mijn oude moeder heeft me geschreven dat ze naar Sint-Helena wil komen om hier met mij te sterven. Het hele eiland is dat te weten gekomen.”

De admiraal verweert zich tegen deze beschuldiging. Voor de gouverneur zijn dergelijke brieven heilig. “Ik heb daar niet over gesproken”, zegt Hudson Lowe. “Het waren vast de personen van uw huishouding, die alles verkeerd vertellen. U verkeert in slecht gezelschap, meneer.” “Ja zeker”, bekrachtigt Malcolm, “zo is het.”

“Over weinige jaren zullen de namen Lord Castelreagh, Lord Bathurst en die van jullie in volledige vergetelheid geraakt zijn. Als men u zich dan nog herinnert, dan komt dat door de wandaden, die u tegenover mij heeft begaan..... Mijn lichaam is in uw bezit, maar mijn geest is vrij en nog even moedig als vroeger, toen ik Europa beheerste. Dit Europa zal later eenmaal over de smadelijke behandeling, die mij hier ten deel valt, zijn oordeel geven. En de schande zal op het Engelse volk vallen.”

“Indien mijn regering mijn optreden afkeurt, ben ik bereid mijn ontslag aan te bieden.”

“Daaraan zou u goed doen in uw eigen en in mijn belang..... U wilt geld van mij. Dat wat ik bezit is in handen van mijn vrienden. Maar ik krijg immers niet de toestemming hen te schrijven. Als u mijn huisvesting niet meer kunt bestrijden, zet u mij maar op rantsoen.....Als ik honger heb”, - en daarbij wees hij met de hand naar de tenten van het legerkamp – “zal ik naar de officiersmess van het 53^e gaan of ik kan zelfs de soldaten vragen met hen uit hun blikken een hap te mogen eten. Ik ben ervan overtuigd dat zij de oudste soldaat van Europa niet zullen weigeren!”

268 Na een pauze voegde hij er aan toe: “De blinde haat van Lord Bathurst heeft u hier naar toe gestuurd. U bent geen generaal, maar een regimentsschrijver.” Dit laatste woord, dat maar al te waar is, verwondt Hudson Lowe dieper dan de ergste scheldpartijen. Tot nu toe had hij zich in kunnen houden, waarin een zekere verdienste ligt, maar nu verlaat de zelfbeheersing hem: “Meneer”, zegt hij, “dat is om te lachen.” “Wat”, zegt Napoleon, “om te lachen?” “Ja, meneer, de foutieve opvatting die u over mijn karakter heeft, de grofheid waarmee u mij aanvalt. Het spijt me. Tot ziens.”

Met de hoed op het hoofd verlaat hij de keizer, zonder te buigen. En nu zegt ook de admiraal, terwijl hij buigt: “Ook ik moet afscheid nemen.”

Hij kan niet blijven zonder zijn landgenoot en meerdere te compromitteren.

Napoleon vraagt hem Lady Malcolm de groeten over te brengen. De admiraal gaat achter Lowe aan en rijdt met hem naar Plantation terug.

De keizer heeft zich teveel opgewonden. In zijn afkeer tegenover Lowe heeft hij de grenzen overschreden. Hij is er zich van bewust en geeft het tegenover Las

Cases en Montholon toe: “Dat is de tweede keer in mijn leven (1) dat ik mij door de Engelsen laat opwinden. Hun flegma brengt mij uit mijn evenwicht en dan zeg ik meer dat ik zou moeten doen.

Aantekening:

1. Hij zinspeelde op het onderhoud met Lord Whithworth op 18 februari 1803, dat aan de opheffen van het Verdrag van Amiens vooraf ging. Hij had deze gezant zulke heftige verwijten in het gezicht geworpen, dat deze aan Addington schreef: “Ik dacht een dragonder van de ritmeesters te horen, niet het hoofd van een van de grootste staten van Europa.”

269 Ik wil de gouverneur niet meer zien, ik word te boos en vergeet mijn waardigheid.”

Hij zal hem inderdaad niet meer zien. Napoleon blijft bij zijn ingenomen standpunt. Vijf jaren zullen verstrijken. Lowe zal nog enige keren een poging doen Napoleon persoonlijk te spreken; het zal hem pas op een ochtend in mei tussen zwijgende en huilende mannen gelukken. En deze keer zal Napoleon hem niet meer met bliksemende ogen aanzien en donderende stem toespreken. Stil, met een bleek gezicht zal hij op het veldbed liggen, terwijl zijn kerkermeester dichterbij komt. En Lowe zal met ontbloot hoofd en heel zachtjes op de tenen toetreden.